

Fransoaz Žiru

Lu

FRANSOAZ ŽIRU

Lu. Priča o slobodnoj ženi

Albini di Boasruvre

Na hiljade redova napisano je o Lu Andreas-Salome. Rođena 1861. godine u Sankt Peterburgu, ona ni po čemu nije mogla da pretenduje na slavu, uprkos dosta obimnom delu na nemačkom jeziku po kome je, u svoje vreme, bila poznata.

Međutim, Lu Andreas-Salome je ostavila vidan trag u životu tri danas čuvena čoveka: Ničea, Rajnera Marije Rilkea i Sigmunda Frojda. Bila je to dobitna kombinacija koja joj je na neki način omogućila da se vine ka zvezdama.

Pošto se saznalo da ipak ima nešto po čemu se Lu Anreas-Salome izdvaja, i naročito pošto je ustanovljeno da je to izuzetno stvorenje moglo da parira trojici velikana na intelektualnom planu, ljudi su počeli da se zanimaju za nju. Biografije i eseji preplavili su police i još i danas ih preplavljaju.

Treba li još nešto na to dodati? Ja ne posedujem nijednu neobjavljenu informaciju, nijedan novi dokument koji bih iznela u javnost. Svi mi saznajemo o Lu iz istih izvora: njenog „Dnevnika”, njene autobiografije, njenih pisama, preko junakinja njenih romana i iz njenih eseja. Međutim, Lu je silovito prekrajala svoje tekstove, naslućujući da će posle njene smrti biti plen radoznalaca. Povrh svega, umela je i veoma dobro da laže, ili drugačije rečeno - bila je maštovita i inventivna.

Zbog svega toga povremeno ostajemo nezadovoljni onim što čitamo, osujećeni jer samo naslućujemo delić istine koju nikako ne uspevamo da spoznamo do kraja, možda zato što se njeni biografi, inače dobro obavešteni, po svojoj prilici nisu usuđivali da otvoreno govore o Lu Andreas-Salome.

Ne smatram da ovu ženu, najzagonetniju među ženama, poznajem bolje no što je znaju učeni ljudi, već samo želim da ponudim poneka

malo drugačija objašnjenja.

I

Najpre, otkud joj to ime dive ili kurtizane?¹

Salomeovi, prilično brojni u Francuskoj u 15. i 16. veku, bili su iberski Jevreji koje je Inkvizicija proterala iz Španije i Portugalije. Neki od tih iberskih Jevreja stigli su do Holandije, kao recimo Spinozina porodica, ali ih je najviše bilo na mediteranskom primorju sve do Otomanskog carstva, koje ih je rado prihvatilo.

Stigavši u Francusku, jedan deo tih Jevreja se nastanio u Avinjonu, gde su živeli ne preterano lagodno, ali ipak bolje nego u Španiji. Izvesni Andre Salome bio je beležnik u Bou oko 1500. godine. Imao je mnogo dece i porodica se razgranala.

Ne zna se kako je odlučio da se preobradi u protestantsku veru u vreme kada je hrišćanska reformacija hvatala puni zamah. To je bilo otprilike u isto vreme kada je jedan drugi poznati Jevrejin, Nostradamus, odlučio da postane hrišćanin.

Avaj! To je samo značilo zameniti jedno progonstvo drugim; protestanti će ubrzo postati meta svih mogućih napada. Dvorac u Bou, u Provansi, sravnjen je sa zemljom po Rišeljeovom naređenju. Moglo se ili izginuti ili otići.

Salomeovi su otišli u Nemačku, koju su trupe Luja XIV potpuno opustošile, i pridružili se palatinskoj koloniji u kojoj su Francuzi i dalje govorili svojim jezikom.

I ovaj put su se pokazali kao vredni i preduzimljivi radnici. Pradeda Lu Salome je postao imućni građanin Talina. Zatim, videći izvanredan ekonomski razvoj Rusije pod caricom Katarinom, odlučuje da se nastani kao trgovac u Sankt Peterburgu. Zdrava logika pradedina i svih ostalih Salomea nagrađena je blagostanjem.

I tako stižemo do Lu. Rođena je u veličanstvenom službenom stanu u zgradi generalštaba u Sankt Peterburgu. Četa slugu, francuska guvernanta, engleska guvernanta... Njenom ocu su već pedeset tri godine, ali očigledno nema visok čin. Budući da je kao kapetan imao izvesnih zasluga za vreme pobune u Varšavi, bio je u carevoj milosti. Međutim, usled zdravstvenih problema morao je da odustane od aktivne vojne službe; ostao je da radi pri administraciji i od tada nije uznapredovao dalje od čina pukovnika, što, uostalom, i ne beše tako loše.

S određenim brojem godina, Gustav Salome je zatražio i dobio najskromniju - ali naslednu - plemićku titulu koja je davana vernim podanicima Carstva. Toliko o aristokratskom poreklu koje mu Lu pripisuje: u pitanju je samo administrativna formalnost. Nije Lu snob: ona sanjari, i uvek će ostati sklona maštanju. Uostalom, tu njenu sklonost ka neznatnom ulepšavanju stvarnosti moguće je objasniti činjenicom da je za nju njen otac bio general Fon Salome, carev savetnik, majku su joj zvali „generalicom”, a i u pasošu same Lu je, uz odobrenje vlasti, stajala identična naznaka... general! Administracija je predusretljivija i lakše daje neke povlastice nego vojna hijerarhija.

Iako Gustav fon Salome nije baš toliko „veličanstven” koliko njegova ćerka tvrdi, ipak je to lep čovek, elegantan i dostojanstven: sušto oličenje romantičarske generacije kojoj pripada. Njegov dom u Sankt Peterburgu je čuveno sastajalište intelektualaca... a on obožava svoju ćerkicu, rođenu nakon pet sinova, za koju je on slika samog Boga Oca.

Dete će na rođenju dobiti ime Lujza, po majci, ali će je u porodici uvek zvati Ljolja, što je ruska varijanta imena Lujza. Ime Lu se pojavljuje tek kasnije, videćemo već u kojim okolnostima.

Gospođa Fon Salome je lepa i šarmantna, odlična domaćica, savršena supruga, ali očigledno nesposobna da se suprotstavi svojoj glavoj ćerci koja radi i uvek će raditi samo kako njoj odgovara, ne iz obesti, nego zato što je takva po prirodi.

Jednog dana je pošla s majkom na plažu. Gledajući majku kako pliva obratila joj se rečima:

- Molim te, muška,² udavi se!
- Ali onda bih umrla - odgovorila je majka gutajući knedlu.
- Pa šta? *Njičevo!* - odgovorila je devojčica.

Kasnije će gospođa Fon Salome organizovati razne čajanke i prijeme kako bi Lu mogla da se druži s devojčicama dobrog porekla, među kojima ima i njenih školskih drugarica, ali ona beži iz škole - uz očevu saglasnost - i dosađuje se s tim brbljivim i površnim stvorenjima koja samo znaju da pričaju o odeći i budućim brakovima, što je njoj smešno. Kako neko može da se uda? I oko ovog će pitanja dosta dugo ostati kategorična, da bi onda pristala da stupi u jedan veoma čudan brak... Ali o tome ćemo kasnije.

Petorica braće je obožavaju; veseli su i dragi, oni su joj drugari u igri i više od toga. Čitavog života će sačuvati sliku o muškarcima koju su joj oni ostavili: kao o braći. Nikada nijedna žena koja je kasnije smatrana „feministkinjom” nije ispoljavala veću nežnost prema muškarcima. Pod uslovom da je ne dodiruju.

Jedan bitan, čak suštinski bitan događaj obeležio je njenu mladost: izgubila je poverenje u Boga, u njegovo postojanje.

Odrasla je u veoma pobožnoj porodici i veruje da Bog liči na njenog oca, kome je istinski privržena; veruje da je Bog dobar, milostiv, da nas razume, i da sluša nju, Lu, kada mu uveče, pre nego što zaspi, priča šta je radila preko dana. Međutim, jednog dana joj je sluga ispričao da je dvoje siromaha htelo da se uvuče u kuću, da ih je on isterao, i da su ih posle našli mrtve, *otopljene* ispred praga. Bila su to u stvari dva sneška belića: sluga je hteo da se našali s njom. Ali ona to ne shvata kao šalu, i užasnuta je pričom. Kako je moguće istopiti se? I šta se dešava s tim delom nas koji se otopi? Šta? Moli Boga da joj odgovori, ali odgovora nema. Tada se u njen duh uvlači bolna sumnja: a šta ako Bog ne postoji?

I sa sedamdeset godina će se preispitivati, i jednom prilikom će reći svom prijatelju Frojdu da je to pitanje zaokuplja i dalje: da je po njenom mišljenju nemoguće da Bog ne postoji, ali da je ipak grize crv sumnje...

Ni Frojd ni Niče, koji će odigrati tako bitnu ulogu u njenom filozofskom i intelektualnom razvoju, neće uspeti da joj oduzmu tu

nedefinisanu veru u onozemaljsko, nevezanu za bilo kakve dogme, isto kao što neće uspeti ni da popune surovi nedostatak vere s kojim je morala da se suoči u svojoj sedamnaestoj godini.

Lu je u to vreme lepa devojka: dugonoga, uskih kukova, s ogromnim svetlim očima, pravim nosićem, senzualnim usnama, duge plave kose i visokog čela. Ali još nema grudi i građena je pre kao devojčurak nego kao devojka. Danas bi se verovatno sumnjalo na anoreksiju.

Ne znamo kada će doći do preobražaja, kada će fizička zrelost dopuniti njenu izuzetnu duhovnu živost. Sudeći po jednoj Ničeovoj belešci, gde on kaže da je ispod bluze nosila veštačke grudi, a imala je tada već dvadeset tri godine, reklo bi se da se to dogodilo dosta kasno. Ona sama, iako je veoma narcisoidna, nikad ne priča o svom telu. U suštini, ono za nju ne postoji odvojeno od duše...

Jasno je da je ta neusklađenost između usporenog razvoja tela, njegovih izlučevina, sposobnosti da oseti uzbuđenje, i s druge strane razvoja njenoga duha, nije činila manje privlačnom, upravo suprotno: godinama je bivala objekat želje mnogih muškaraca, i njima samima potpuno nejasne, a to što je bila neuhvatljiva samo ih je još više izazivalo.

Njena prva ljubav, prema čoveku koji se zvao Henrih Gilo, bila je čista i perverzna. Kao holandski pastor, bio je vaspitač careve dece i sveštenik luteranske crkve u Sankt Peterburgu. Plav, lep kao lutka, očaravajućeg glasa, bio je predmet divljenja žena iz visokog društva, koje su se utrkivale da čuju njegovu nedeljnu propoved. Imao je četrdeset jednu godinu i bio je oženjen.

Lu je sa šesnaest-sedamnaest godina trebalo da se pripremi za konfirmaciju. Pripreme je počela s jednim drugim pastorom, prečasnim Daltonom, koga je silovito odbacila prebacujući mu da je dogmatičan. Uostalom, šta ona uopšte tu traži kad Bog ne postoji? Dalton joj je ponavljao da je odrasla hrišćanka; ona mu je na to odgovarala: „Niti sam odrasla, niti sam hrišćanka!” Dalton nikad dotad nije video toliku tvrdoglavost.

Jedna rođaka povešće je na Giloovu nedeljnu propoved. Njenom oduševljenju nema kraja. Nalazi njegovu adresu i nosi mu pismo u kome mu traži da je primi, ali dodaje: „ne zbog religioznih

nedoumica". Gilo je ushićen: „Došli ste meni!...” i obavija je svojim rukama kao plaštom. U tom trenutku Gilo je njen otac, njen Bog, to je Čovek...

Njihova veza trajeće dve godine. Ona će biti ta koja će raskinuti. Uvek je ona ta koja raskida. Ali, o kakvoj vezi je tačno reč? Naravno, o tajnoj vezi, mada se viđaju svaki dan u Giloovoj radnoj sobi, u neposrednoj blizini kuće Salomeovih. Lu dolazi i odlazi kad joj je volja. Ko bi se uopšte usudio da je u tome spreči?

Gilo je vrlo brzo shvatio da je Lu nešto posebno i da joj mora prići s duhovne strane kako bi je zadržao.

Teoretski, ona je tu da bi se pripremila za ulazak u Nemačku protestantsku crkvu, čime bi u isto vreme postala član nemačke zajednice. Međutim, sve se u njoj protivi tome. Takva asimilacija značila bi prekidanje intimnih veza s Rusijom; i šta biva s nama kada se zakunemo u nešto u šta ne verujemo, kada izneverimo svoj sopstveni integritet?

Gilo ne navaljuje; religiozne pripreme je zamislio tako da je opija znanjima. I on sam ima bogatu kulturu. Zahvaljujući „plavim sveščicama” u kojima je hvatala beleške, vidi se da je on podučava istoriji religije, objašnjava joj filozofiju, metafiziku, logiku, Stari zavet, Dekarta, Paskala, Por-Roajal... Daje joj da čita Kanta, Lajbnica, Rusoa i Voltera. Lu usvaja sve to, i još više nego što on traži.

Zbog te besomučne pripreme i činjenice da je usvojila sva ta znanja kasnije će biti smatrana izuzetno retkim slučajem među ženama svoje generacije. Biće „dostojan sagovornik” i pravi partner u intelektualnom nadmetanju, i po Ničeovom i po Frojdovom mišljenju.

Ponekad čak piše umesto Giloa njegove nedeljne propovedi, i jedna od njih izaziva skandal. Deluje neverovatno da je takav odnos mogao da potraje, ali ga ona voli, smatra se njegovim detetom, dok on izgara od želje za njom. Drži je u krilu. Ne bi se reklo da se to baš radi s devojkom od sedamnaest godina... Šta joj je tačno radio, nije poznato. Možda bi je kradomice pomazio? Ponekad je ludački grli. Na Giloovu nesreću, Lu ne oseća nikakvo fizičko uzbuđenje. Izgleda da će do svojih zrelih godina biti u tom smislu neosetljiva, i da se time može objasniti prilično iznenađujuće ponašanje za jednu mladu ženu.

Lu voli muškarce, ali je oni u najmanju ruku ne uzbuđuju, ukoliko joj nisu odbojni. Veoma je inteligentna, ali se ponaša kao da nema telo. Ne želi da ga ima.

Jednog dana ju je Gilo u transu privukao u zagrljaj, poljubio je i upitao hoće li da se uda za njega. Lu saznaje da je čak počeo i s pripremama za venčanje. Potpuno je zbunjena. Ponovo se slika Boga, *njenog* Boga, ruši, i to nepovratno. Ona mu to tužno saopštava: „Uvek ću biti vaše dete”; ali neće više dolaziti da ga vidi, ne mogu više da se viđaju. Lu mora da napusti Sankt Peterburg.

Gilo je ostao bez reči kada mu je saopštila svoju nameru da se upiše na univerzitet u Cirihu, jedan od prvih na kome je ženama bilo dozvoljeno da studiraju.

Cirih je zborna mesto za mlade Ruskinje oduševljene revolucionarnim idejama i seksualnom slobodom. Ali to nije ono što zanima Lu: ona želi da radi s Aloisom Bidermanom, velikim protestantskim teologom toga doba.

Šta drugo preostaje Gilou osim da se povinuje? Zato se gospođa Fon Salome svim snagama suprotstavlja odlasku u Cirih. Braća se trude da izmire majku i ćerku, ali, kao i uvek, Lu ostaje pri svome i majka mora da popusti. Uostalom, možda je i bolje udaljiti Lu od Giloa, za koga se ispostavilo da može biti opasan?

Ovde se odigrala priča o pasošu. Da bi Lu mogla da dobije pasoš, mora da prođe konfirmaciju: čudne li saradnje između policije i religije. Ponovo se okreće Gilou. Pastor predlaže da odvede majku i ćerku u Holandiju, gde će izvesti ceremoniju konfirmacije u crkvi jednog prijatelja.

Tako se jednog jutra Lu, klečeći pred oltarom, zaklela da će biti veran član hrišćanske crkve, što je oduvek odbijala. Ali više nema izbora. U stvari, ona se više zaklinje na vernost Gilou nego crkvi. Uostalom, to sve liči na ceremoniju venčanja, srećom obavljenju na holandskom, tako da gospođa Fon Salome ne razume ni jednu jedinu reč.

Šta u stvari govori pastor Gilo? „Ne boj se jer sam iskupio tvoje grehe. Oslovio sam te tvojim imenom. Ti si moja...” I blagosilja je.

Nikada nije uspeo da izgovori njeno ime Ljolja, te će je prozvati Lu. Ona će se služiti tim imenom do kraja života. Time će na neki način

zauvek ostati vezana za Giloa, što baš i ne liči na nju...

II

Kada će se ponovo zaljubiti, ako uopšte može da se govori o ljubavi kada se ima u vidu koliko ona iz godine u godinu deluje nezainteresovano za sve telesno?

Na jednoj slici je vidimo u Cirihu, gde se nastanila s majkom. Upisuje se na fakultet. Njen čudnovati šarm osvaja profesora Bidermana. Nosi crnu haljinu, bez ikakvih modnih detalja, zakopčanu do grla; ima veoma visoko čelo, strogu frizuru, plave oči su joj duboko usađene, a usta nežna. Lice u najmanju ruku markantno, ako ne i lepo.

Biderman piše gospođi Fon Salome: „Vaša ćerka je zaista nešto posebno; krase je detinja čistota i neporočnost, a u isto vreme, njeni stavovi i njena samostalnost ne samo da nisu tipični za jedno dete, nego skoro da nisu ni tipično ženski. Ona je dijamant.”

Dijamant će se razboleti. Ni po čemu se ne može znati od čega boluje, ali pošto pljuje krv, reklo bi se da je reč o plućnoj bolesti. Primorska mesta, dijete, odmor, sve je mršavija. Po preporuci odlučuju da igraju na poslednju kartu: potpunu promenu klime. Dakle, januara 1882. godine gospođa Fon Salome odlazi sa ćerkom u Italiju. Lu samo što nije napunila dvadeset jednu godinu.

U Rimu majka i ćerka iznajmljuju sobu u hotelu. U toj novoj sredini Lu će se vremenom naći u krajnje neobičnoj situaciji, o kojoj treba reći nekoliko reči pre nego što počne da se govori o Niče.

Jedan profesor Lu Salome, raznežen sudbinom te devojke osuđene na smrt, napisaće toplo pismo preporuke gospođi poznatoj u krugovima nemačkih intelektualaca toga vremena i šire, heroini feminizma, idealisti i aktivnom učesniku u revolucionarnom pokretu 1848. godine uprkos protivljenju sopstvene porodice: Malvidi fon

Majzenbug, koja u to vreme ima šezdesetak godina. Malvida će uzeti Lu u zaštitu, bar ona tako misli, i zaista, Lu postaje čest gost u njenoj kući.

Malvida se pak druži s Ničeom, koji nije nepoznat, ali još nije slavan. Za života nikada neće imati više od tri hiljade čitalaca. Zbog veoma lošeg zdravlja bio je primoran da odustane od predavačke karijere. Glavobolje ga satiru. Čitavu jednu zimu proveo je kao Malvidin gost u lepoj vili u Sorentu. Došao je u društvu mladog filozofa Pola Rea i još jednog studenta. Boravak je bio idiličan.

Da bi slika bila potpuna, dodajmo da je prilično ružni, ali briljantni Pol Re sin bogatih zemljoposjednika Jevreja, s čim nikad neće uspeli da se pomiri. Sklon je patetici i boluje od skoro patološke mržnje prema samom sebi, no u isto vreme zna da bude izuzetno duhovit. Takođe je i okoreli kockar.

Jedne večeri kada je Re, stigavši iz Monte Karla, neplanirano upao kod Malvide za vreme večere, morao je od nje da pozajmi novac za taksi jer je bio izgubio na kocki. I pored toga je lepo primljen. Uprkos Ničeovim i Reovim šalama na račun Malvidine teorije o intelektualnoj jednakosti muškaraca i žena, Malvida se prema tridesetdvo godišnjem Reu ponaša kao prema sinu.

Re se prijatno iznenadio kada je među zvanicama ugledao devojkicu krupnih plavih očiju; zatražio je od nje dozvolu da je otprati do hotela gde je majka čeka. Ona pristaje, uprkos Malvidinim nagoveštajima da je velika drskost šetati se noću gradom u muškoj pratnji. Srećom te je put od Via dele Polveriere do hotela kratak.

Ali oni toliko toga imaju da kažu jedno drugom da produžavaju šetnju u nedogled. O čemu pričaju? O ljubavi? Nipošto! Oboje su filozofi, razgovaraju dakle o filozofiji, metafizičkim problemima, o misteriji života i o Bogu, tom pitanju koje je i dalje muči.

Bez obzira na to što se Malvida i gospođa fon Salome protive, Lu i Pol se svako veče šetaju i Pol se silno zaljubljuje u nju; nemoguće joj je da to ne primeti. Tada mu jasno stavlja do znanja da je za nju ljubav prošlost i priča mu o Gilou, njenoj jedinoj velikoj ljubavi - ljubavi s Bogom. U njenom životu nema mesta za drugu.

Re je na mukama i postaje veoma nervozan. Vidi samo jedan izlaz - beg, jedini način da čovek pobedi u ljubavi, kao što je to

opštepoznato još od Napoleona. Ali Re je po prirodi dosta otvoren. Oseća potrebu da se nekome poveri - naročito Malvidi, koja ga voli kao sina i koju ne može tek tako da ostavi, bez ikakvog objašnjenja!

Odlazi dakle Malvidi i ispoveda joj se, prepričavajući joj razgovore s Lu koja se smeje na njegove priče o braku...

Nakon toga se oseća bolje. Sad se Malvida oseća loše, veoma je besna jer je Lu izneverila sva njena očekivanja. Uspeva da zadrži Pola da ne ode, smiruje ga i grdi Lu. „Ama šta je tim muškarcima? Zar su nesposobni za prijateljstvo, da, za obično prijateljstvo?” odgovara joj Lu. Uz osmeh na licu uspeva za tili čas ponovo da pridobije Rea, koji samo to i čeka da bi ostao. Priča mu da je nedavno sanjala da živi u trosobnom stanu s dvojicom muškaraca i da su svi zadovoljni. Eto, to bi ona želela.

Re potpuno shvata koliko je ta zamisao nerealna, ali je spreman sve da učini da bi je zadržao.

Po njegovim rečima, potreban im je neko treći ko bi bio svedok da se uzorno ponašaju.

Ko bi mogao da igra tu ulogu? Pokušavaju da ubede Malvidu da to bude ona, ali nju ta ideja užasava. Što se tiče gospođe Fon Salome, samo što nije pala u nesvest kad je čula.

Re se tada doseća da bi njegov stari prijatelj, filozof Fridrih Niče, mogao da bude idealna osoba za to. Šalje mu pismo u kome mu priča o „lepoj, mladoj Ruskinji koja gori od želje da ga upozna”. Budući da je bio Ničeov verni prijatelj, čak i u trenucima kada mu se činilo da će ovaj izgubiti razum, znao je da filozof veoma teško podnosi samoću i potpuno odsustvo žene iz svog života.

III

Ničeu je tada trideset sedam godina.

Polako se odvaja od filozofske misli Šopenhauera, koga je izuzetno cenio. Najpesimističniji filozof svih vremena zastupa ideju da je nemoguće biti srećan, da je život klupko patnje i da, prema tome, mudrac ne bi trebalo da traga za zadovoljstvima jer to samo može da ga dovede do još veće patnje. Kada je Niče shvatio da se sve u svemu ne slaže s tim, rekao je sledeće: „To je kukavičko ponašanje. On bi da živi kao stidljivi jelen u šumi.”

Zato nastavlja da traga za srećom i zadovoljstvom, ali njegov život ostaje u tom pogledu izuzetno siromašan. Gubi i mesto na Katedri za klasičnu filologiju univerziteta u Balu, gde je bio primljen s dvadeset pet godina, budući da nije više u stanju da se bavi tim poslom. Preživljava nekako zahvaljujući skromnoj sumi koju dobija od švajcarske vlade; seli se iz jednog lošeg pansiona u drugi u stalnoj potrazi za životnom saputnicom s kojom bi podelio svoju usamljenost i okruženjem koje bi mu život učinilo podnošljivijim.

Štefan Cvajg ga ovako opisuje: „[...] na stolu u maloj nameštenoj sobi nabacano je bezbroj beležaka, papira, spisa, probnih otisaka, ali samo po jedna knjiga, katkad poneko pismo. U dnu sobe, u uglu, stoji ružan i težak drveni sanduk, jedina njegova imovina, i u njemu obe njegove košulje i drugo odelo, sasvim izlizano. Na poslužavniku gomila bočica, posuda, napitaka protiv migrene od koje često satima ne može da se oporavi. [...] Sedi tu satima, uvijen u ogrtač i vuneni šal, smrznutih prstiju, i piše, s debelim naočarima kroz koje skoro ništa ne vidi, nabijenim uz suzne oči, sve dok ga oči ne zapeku.”

Smatraju ga bezopasnim ekscentrikom. Najavljuje strašne ratove u nastupajućem veku: vidi ti njega, kakva ideja!... Niko ni ne sluti da on

u glavi ima dinamit koji će jednoga dana eksplodirati.

Rođenje tragedije iz duha muzike naišlo je na izvestan odjek u javnosti; Wagner, koji mu je tada još uvek prijatelj, smatra ga dostojnim svoje ljubavi; međutim, njihovom dugom idiličnom prijateljstvu samo što nije došao kraj, ali to je jedna sasvim druga priča...

Re vrši pritisak na svog prijatelja Ničea da dođe k njemu u Rim, gde ga „mlada Ruskinja” čeka s nestrpljenjem. Potpuno je oduševljena idejom da njih troje žive zajedno. Ali ti planovi izluđuju gospođu Fon Salome, ovoga puta čvrsto rešenu da odvede Lu kući. Lu se okreće Gilou, piše mu ne bi li joj pomogao da ostvari svoju zamisao. On joj strogo odgovara, pitajući je da li je poludela. Ko je ona da sebe smatra sposobnom da sudi o Ničeu i Reu? Žena ima neke obaveze prema društvu: šta je s tim?

Lu je ovaj odgovor primila s gnušanjem. Zašto je svi kritikuju umesto da joj čestitaju? „Moramo da činimo ovo, moramo da činimo ono...’ Uopšte mi nije jasno ko smo to *mi*. Ja jedino o sebi ponešto znam. Niti mogu da živim po nekom uzoru, niti mogu drugima da poslužim kao primer, ali sasvim sigurno mogu da živim svoj život, i to i nameravam po svaku cenu. Takvim ponašanjem ne zastupam nikakav princip, već nešto mnogo čudesnije, nešto što je u meni, što vri od života, što je puno radosti i samo gleda kako da se iskrade...”

U ove uzvišene redove Lu je unela čitavo svoje biće...

Smešan li je pastor koji je uči lepom ponašanju!

Treba ipak priznati da je ideja o životu utroje barokna, ili bolje rečeno, u potpunosti dolikuje samo muškarcu! Ovde dolazi do izražaja veoma jaka, muška komponenta njenog karaktera.

Ludo zaljubljeni Re misli samo o jednom: ne izgubiti je, sprečiti nekako da se vrati u Rusiju. Bio bi spreman da stanuje i sa slonom da je Lu to poželeda. Sve nade polaže u Ničeev dolazak i u utisak koji će ovaj ostaviti na gospođu Fon Salome.

To što je filozof kasnio posledica je njegovog nesrećnog puta na Siciliju, ali, jednog dana dok su Re i Lu radili u crkvi svetog Petra u Rimu, u jednoj maloj bočnoj kapeli - Re se svojski trudio da joj pismeno dokaže nepostojanje Boga - jedan čovek se iznenada pojavio, uputio se pravo ka Lu i, uz duboki naklon, obratio joj se

rečima: „Kojoj srećnoj zvezdi da zahvalimo što smo se okupili ovde?“ Bio je to Fridrih Niče.

Kasnije će Lu napisati da je prvi utisak koji je na nju ostavio taj nepoznati čovek srednjeg rasta, diskretno obučen i kratkovid, bio da pred sobom ima tajnovitu osobu „koja skriva svoju usamljenost“. Zapaža njegove ruke, „neviđeno lepe i tanke“, ali ipak oseća prema njemu neku odbojnost. Smeta joj njegova prenatlažena srdačnost.

To je početak jedne čudne priče. Nakon samo nekoliko dana provedenih u Rimu, gde nikada ne viđa Lu nasamo, Niče hoće da se oženi njome. Zadužuje Pola Rea da je zaprosi u njegovo ime. Istog onog Rea koji i sam uporno pokušava da dobije njenu ruku. Budući da ima duha, Re ipak prenosi dotičnoj Ničeovu ponudu. Lu se od srca smeje: građanski brak! Kako već dolikuje! Niče želi građanski brak! Reći će već ona njemu šta o tome misli!

Re joj savetuje da bude taktična: ako joj je i dalje stalo da ostvari zamisao o njihovom životu utroje pod istim krovom, ne bi trebalo mnogo da dira u Ničeovu sujetu.

Lu se primiruje. Niče u će reći da će joj, u slučaju da se uda, ruska vlada ukinuti stipendiju - što nije netačno - a ona nema drugih prihoda. Eto dobrog načina da se odbije siromašan prosac.

Niče međutim ne odustaje. Zaljubljen je u to biće iz snova koje shvata šta ga zanima i može argumentovano da diskutuje o tome. Baš je ZA-LJU-BLJEN.

U to vreme sav svet putuje zbog ovoga ili onoga, ma koliko put bio dug, rizičan i neudoban. Tako su se naši junaci našli na jezeru Orta, poznatom izletištu, jednom od najmanjih ali, najlepših italijanskih gornjih jezera, severno od Milana. Gospođa Fon Salome i Lu su krenule za Rusiju, kuda je po majčinoj odluci Lu imala da se vrati, Niče i Re ih prate idući za Švajcarsku.

Orta je mesto na kome se oseća nekakva magija. Na milione hodočasnika dolazilo je ovamo da se pomoli moštima svetog Franje i da klekne na šumovito brdo poznato pod imenom Monte Sakro.³ Re je umoran, gospođa fon Salome se duri; Lu i Niče odlaze sami u osvajanje brda.

Šta se dogodilo? Malo se zna sa sigurnošću: zadržali su se dva puta duže nego što je potrebno da se ode do Monte Sakra i da se vrati. Objašnjenje koje je Lu dala svojoj ljutoj majci nije prihvatljivo.

Lu i Niče su mnogo razgovarali. Izgleda da je za vreme te šetnje veoma uzbuđeni filozof otkrio mladoj ženi svoja najnovija razmišljanja: teoriju o večnom povratku svih stvari, jednu novu metafiziku... A šta je bilo posle?

Pred kraj života Lu će poveriti jednom starom prijatelju ono što nikada nije ni napisala ni rekla: „Ne sećam se da li sam poljubila Ničea...”

To je kao da je rekla: „Ne sećam se da li sam zapalila kuću.” Jer baš od te šetnje na Monte Sakru (o kojoj će joj on reći: „Vama mogu da zahvalim na najlepšem snu u svom životu”) Niče će, nadahnut novom vizijom, izgubiti svaki kontakt sa stvarnošću.

Lu on uopšte ne privlači. Pol Re ozbiljno prekoreva devojkicu da se u suštini ponaša kao koketa. Zove je „pužiću moj”... Preklinje je da se ne igra s Ničecom, s kojim se dogovorila da se nađe ispred *Lava* u Lucernu. Tu mora da mu kaže odlučno, bez uvijanja, da nikada neće biti njegova žena.

Da, da, obećava Lu koja se boji tog sastanka i koja će se na kraju iz nezgodne situacije izvući dvosmislenim izjavama. Ona ne želi da se uda za njega, ali ne želi ni da ga izgubi. U suštini joj veoma laska što se taj dubokoumni čovek interesuje za nju, mada nikada nije sumnjala da to zaslužuje. Ne treba ni pominjati da joj on pomaže da bolje shvati fenomen vere, koji zauzima centralno mesto u njenom životu.

Susret u Lucernu - gde im se i Re pridružuje - završavaju kod fotografa. Ideja je Ničeova. Otuda snimak koji je kasnije postao poznat. Na njemu se vidi kako Niče i Re vuku kola, dok Lu, koja sedi iza njih, vitla bičem. U priči o tom događaju ne precizira se čija je bila ideja za ovakav mizanscen.

Uprkos Reovim prekorima, Lu je obećala Ničeu da će provesti s njim nekoliko nedelja odmora. On je poziva da dođe k njemu u Tautenburg, seoce u kome je iznajmio kuću sa svojom sestrom Elizabetom. Treba reći da mu je sestra prava gadura! Ušla je u istoriju tako što je bez ustezanja preradila tekstove svoga brata (koji

je umro poremećenog uma 1900. godine) kako bi ih usaglasila s Hitlerovom doktrinom. Tako će „volja za moć”, prema Ničeju najintimnija suština bića, biti veličana pod onim što se zvalo nacional-socijalizmom. Bilo je potrebno više godina nakon rata i nekoliko detaljnih radova da se prevara otkrije i Niče rehabilituje.

Elizabeta je te 1882. godine najobičnija uobražena glupačica koja ludački voli svoga brata i vucara se s jednim militantnim antisemitom za koga će se kasnije udati. Od prvog trenutka ne podnosi Lu. Iako se Lu uopšte ne razume u muziku, njih dve zajedno odlaze u Bajrojt gde Vagner izvodi *Parsifala*. Niče ni u kom slučaju ne želi da ide s njima. On je prosvećeni amater, veliki ljubitelj muzike - „život bez muzike bi bio strašan, zamarajući, pravo 'izgnanstvo'” - i sam je kompozitor, prilično zadovoljan sobom. Tek što je objavio *Rihard Vagner u Bajrojtju*, opasan spis neprihvatljiv kako za onog koji mu je bio najbolji prijatelj, tako i za njegovu ženu Kozimu, za koju je Vagner bio spreman sve da učini. Vagnerovi su bili užasnuti tim delom. Niče se s pravom boji prijema koji bi mogao da mu bude priređen ako se pojavi u Bajrojtju, i tvrdi da ga *Parsifal* „uspavljuje”. Uostalom, još jedino *Karmen* diže u nebo.

Elizabeta se oprezno drži na distanci. Lu pak, pošto ju je Malvida predstavila klanu Vagnerovih, postaje odmah popularna, barem među muškarcima.

Prepirke dve žene se nastavljaju i u Tautenburgu, gde se Elizabeta uporno trudi da izbacii „užasnu Ruskinju” iz Ničeove glave. Ali on ne naseda na to i, uprkos Elizabetinim grdnjama, ostaje kod Lu u sobi do kasno u noć. Šta rade? Razgovaraju. O Bogu, o religiji, o smrti, o seksu. Raj i pakao su njihove glavne teme.

„Religija je ono što nas u suštini spaja”, zapisala je Lu u svome *Dnevniku*. „[...] Kod ovog slobodoumnog čoveka, religiozno osećanje, kojem ipak mora da pribegne, prerasta u junačku snagu njegovog bića, želju za žrtvovanjem za neki plemenit cilj. U Ničeovom karakteru postoji herojska crta. [...] Jednog dana će početi da propoveda jednu novu veru, i biće od onih koji za učenike uzimaju samo junake.”

Kakvo predosećanje!

Zaista, Ničeova filozofija će zablistati punim sjajem nekoliko godina kasnije, nakon jednog predavanja danskog kritičara Georga Brandesa, na koga će se u Francuskoj nadovezati Ten.

Odmor u Tautenburgu bio bi idiličan da nije bilo Elizabete. Niče se oseća blaženim u prisustvu Lu, „najinteligentnije i najdarovitije žene [...], brze kao zec i hrabre kao lavica”. Još nije uspeo da joj se približi fizički, ali ne gubi nadu. U dvadeset i prvoj godini, ona blista u svojoj svojoj muškobanjastoj lepoti.

Niče piše Malvidi: „Ovo mlado, zaista hrabro biće učinilo mi je svojim šarmom i ljupkošću ovu godinu [...] izuzetnom.” Ako je suditi po njegovoj prepisci, on izgleda s ubeđenjem iščekuje trenutak kada će se Lu, Pol i on nastaniti zajedno u Beču, ostvarujući tako zamisao o zajedničkom životu čuvenog „trija”.

Mogućnost takvog života zgražava Malvidu, koja ih opominje da paze šta rade. Gospođa Fon Salome uzdiše, pomirena sa sudbinom. Polova majka pak razmišlja da Pola liši prihoda.

Lu je i dalje podjednako zanesena idejom o životu utroje, ali joj se ne žuri. Tokom nedelja koje su prethodile njenom dolasku u Tautenburg provela je s Polom, na lepom imanju Reovih u Stibu, prekrasne dane, doduše potpuno časne, ali svakako prekrasne, ispunjene Polovini trudom da mladoj dami svaki trenutak bude prijatan. Re je šarmantan, malo više voli da kuka, ali je svejedno šarmantan, i često zna da bude zabavan... Ideja o životu utroje postaje sve dalja za Lu, dok se Niče u taj tako očekivani trenutak čini sve bližim.

Kada je stigla u Tautenburg, priredio joj je topao doček. Ali, kako li mu je samo palo na pamet da ubaci svoju sestru između sebe i nje! Ta lepuškasta žena je gotovo patološki omrzla Lu, koju zove, kako smo već videli, „grozna Ruskinja”. Gnuša je se, htela bi da je ubije, što će uostalom i pokušati, barem simbolično. Progoniće je čitavog života na uvek podjednako agresivan i inventivan način.

Niče ništa ne primećuje. Očaran je Luinim prisustvom. Tu će provesti devetnaest dana koji će se zauvek urezati u njegovo sećanje kao period kada ga je „sudbina pogurala ka sreći”, što je u njegovom životu prava retkost.

Pravi raspust na selu: Lu je smeštena u pastorovoj kući zajedno s Elizabetom, dok Niče spava kod nekog seljaka. U stvari, on ostaje u sobi mlade žene do kasno u noć - da razgovaraju o raj i paklu... Elizabetu to izluđuje, i stalno im dosađuje.

Zamera Lu da je prljava. Činjenica je da se ova mlada devojka ne neguje mnogo, tačnije - uopšte. Niče u to ne smeta, ali joj zato prebacuje da loše piše. To je činjenica: nema stila i neće ga nikad ni imati. A po Ničeovom shvatanju ili treba znati savršeno pisati ili se treba manuti pisanja; stvaralačko delo ili treba da je izvanredno ili ne treba ni da ga bude. Njegov sopstveni stil, brz, iznenađujući i zajedljiv, ostavlja čitaoca bez daha...

Pročitavši tako jedno delo koje je Lu napisala, jedan traktat o ženama, rekao joj je: „Trebalo bi sve da preradite i sve ponovo da napišete u jednom dahu, za dvadeset četiri časa!” To Lu nije u stanju da uradi, i to je jedino u čemu mu priznaje da je jači.

Osim toga, Niče želi da napiše jedno delo zajedno s njom. Lepo priznanje s njegove strane, ali mu ona izmiče. Nikada neće biti nečiji učenik, broj dva; nikada neće pristati na ulogu sledbenika. Uzela je od njega sve što je mogla. Re će ironično reći: „U dobitku je dve godine.”

Uostalom, očigledno je da ta veza počinje da je zamara. Ne zna da je Niče pisao gospođi Fon Salome da su se tajno verili. Provode zajedno nekoliko dana u Lajpcigu, gde ih čeka Pol Re. Ali od starog sna o životu utroje nije ostalo ništa. Niče to shvata i napušta ih; odlazi u Italiju ostavivši jedno toplo pismo za Pola. Uranja u tunel očaja. Ovoga puta je shvatio da je izgubio Lu.

Elizabeta ga truje groznim lažima o onoj koju on i dalje voli. To je samo početak klevetničke kampanje koju će Elizabeta voditi protiv nje do kraja života.

Niče je slab, bolestan od ljubavi. Najpre se ljuti na svoju sestru, a posle sve prihvata zdravo za gotovo. Tada piše užasne stvari o Lu: „To mršavo, prljavo, odvratno majmunče s veštačkim grudima i seksualnom atrofijom...”

Seksualna atrofija: to je prvi i poslednji put, koliko ja znam, da je to rečeno. Više je nego čudno da niko nije, da tako kažem, otvoreno ukazao na to.

Ne znam šta je „seksualna atrofija” i da li to uopšte postoji, ali je to verovatno ono što je zadesilo gospođu Rekamje, lepu Šatobrijanovu Žilijetu, za koju se govorilo da je „sputana nekim barijerama” a koja je ipak bila velika zavodnica u svoje vreme. Upravo to ili nešto slično tome je, po rečima H. F. Petersa, Lu pretvorilo u „aseksualnu Mesalinu”, čime se može objasniti njeno neumoljivo odbijanje intimnih odnosa, žestina s kojom se prema tom pitanju odnosi i snaga koju iz toga crpe...

Niko nikada nije ni video niti opisao čuvenu „barijeru” koja je držala na distanci one što su uzdisali za Žilijetom Rekamje. Što se tiče „barijere” koja sputava pastora Giloa, koja baca u očaj Ničea i rastužuje Rea, zbog koje Lu smatraju boginjom od kamena, moglo bi se naprotiv pokušati da se, uz izvesnu zadržku, da neko objašnjenje.

Lu nikako nije neki fiziološki „slučaj”, već je kao devojčica verovatno bila na neki način upletena u incest.

Na kakav način? Ne znam. Otac, braća... rasla je okružena muškarcima koji su je, sasvim sigurno, previše mazili. Zaštitila se zatim od muške seksualnosti s neumoljivom silovitošću, s rečitom silovitošću. Ne mogu da dokažem da tu postoji uzročno-posledična veza, ali sam ubeđena u to.

Podrazumeva se da se ništa slično ne može naslutiti u njenim pričama o detinjstvu, osim možda opojne bliskosti s ocem...

Niče ostaje sâm u Tautenburgu, neizmerno pati i ne uspeva da se pomiri sa sudbinom. Tada shvata da mu je Lu definitivno izmakla, da nikada neće živeti zajedno, da mu ju je Re preoteo. Počinje da mrzi onu koja ga je izdala.

U tom trenutku doživljava novi udar: Vagner umire. Jedna rana će samo potpirivati drugu. Niče je potpuno skrhan bolom kada odlučuje da uzme olovku u ruke. Za deset dana je iznedrio prvi deo *Tako je govorio Zaratustra*. Ima li ičeg tajanstvenijeg od stvaralaštva!

Bilo je to početkom 1883. godine. U junu istom brzinom piše i drugi deo.

To je izvanredna knjiga, pomalo na margini u njegovom delu, u kojoj se pojavljuje pojam „natčoveka”: „Čovek je nešto što mora da se prevaziđe”, propoveda prorok. Budućnost, po njegovim rečima, pripada jakima, onima koji su nemilosrdni i pucaju od zdravlja; oni su

tvorci novih vrednosti. Vole zemlju, i bilo kakva pomisao na onozemaljsko im je smešna, jer znaju da su svi bogovi mrtvi. Bez straha se povinuju zapovestima svoje volje za moć. Njihov cilj je veličina, a ne sreća. Žive opasno i bez pogovora prihvataju zastrašujuću istinu da nema slobode ni izlaza na točku večnog povratka. Oni su gospodari zemlje koji preziru stado, gomilu, siromahe, bolesne i siromašne duhom.

Upečatljivo je i obilje erotskih slika i aluzija na seksualnost samoga autora. Ukratko, „natčovek” je sušta suprotnost Niče: sve ono što on nije, a čega će do kraja biti svestan zahvaljujući Lu koja mu je to jasno stavila do znanja.

Zaratuštra kaže: „Žena još nije sposobna za prijateljstvo. Žene su još mačke ili ptice ili, u najboljem slučaju, krave.”

Šta bi bilo da je Lu delila Ničeov život i Ničeovu ljubav? Imamo puno pravo da smatramo da ne bi napisao ovu knjigu, čija je doktrina o „natčoveku” postala u nacističkoj Nemačkoj, zahvaljujući Elizabetinim izmenama, biblija nemačke misli. Ali, nije li takođe pomalo previše jednostavno pripisati sve tome što je jedna devojka odbila da prihvati njegovu ljubav?

Poslednjih godina života iznuren je sifilisom, od koga će umreti, kao i Bodler i Mopasan - to je sida tog doba. Tih godina Niče još objavljuje, i upravo tada počinje da uživa znatan ugled koji iz dana u dan sve više raste. Nemačkih filozofa visokog kalibra nikada nije nedostajalo. Nijedan pak nije postigao takvu svetsku slavu, čak i izvan krugova obrazovanih ljudi. Ljudi se oslovljavaju sa: „Bog je mrtav...” Od 1895. pa do 1900. vlada opšta grabež za Ničea, za sve njegove spise, eseje i uspomene.

Lu u Berlinu veoma brzo shvata da može iz toga da izvuče korist. Piše najpre članke za dva jaka lista, *Fosiše cajtung* i *Noje rundšau*,⁴ a onda i knjigu, koja je naišla na različit prijem jer su u njoj objavljena neka njihova privatna pisma iz kojih se može zaključiti da su Niče i ona bili veoma bliski. Niče je tada još živ; s pravom joj zameraju da nema stila.

Međutim, ona će postati poznata zahvaljujući toj knjizi, na koju se i dalje mnogi pozivaju. Moglo bi se reći da ju je ta knjiga izbacila u

svet.

Ali istovremeno ju je za ceo život obeležila kao nekog ko je „odbacio” Ničea. Nijedan kritičar je nije poštdeo te stalne zamerke.

U stvari, ono što joj nisu oprostili jeste što je bila žena sposobna da razume Ničeovu misao i da je rasvetli. Taj prekor je i do danas prati...

Lu je oduvek prezirala Elizabetu, ali je morala da otrpi, između ostalog, četiri Elizabetina dela u kome je optužuje da je Jevrejka, da je ružna, da pokazuje idiotsku potrebu za zadovoljstvima i komforom, što ni sam Niče nije mogao da podnese, i da je bila u sramnoj vezi s jednim sveštenikom iz Sankt Peterburga. Ponekad su je i Elizabetini prijatelji vređali.

Mnogo godina kasnije, Frojd će napisati Lu:

„Često me je nerviralo kad čujem da pominju vaše odnose s Ničeom u veoma lošem svetlu, što nikako ne može biti istina. Prešli ste preko svega jer ste bili previše tolerantni. Nećete li se najzad braniti, na najdostojniji mogući način?”

Nikada se nije udostojila.

Idući jednom ulicom Torina, Niče je ugledao nekog starog zaprežnog konja, pritrčao mu i zagrlio ga. Ljudi su se okupili oko njega. Njegov stanodavac ga je video i pritrčao. Niče jeca dok ga prenose u bolnicu, u koju će po njega doći njegov stari prijatelj Overbek kako bi ga odveo na psihijatrijsku kliniku u Jeni, gde će ostati nekoliko godina. Poslednjih nekoliko meseci pred smrt provodi kod majke, ne progovarajući ni sa kim. Umire u Vajmaru, 25. avgusta 1900. Imao je pedeset pet godina.

Koliko je poznato, Lu njegova smrt nije preterano pogodila. Ona mu se divila, ali ga nije volela.

IV

Kako se osamdesetih godina u Berlinu lepo živelo! Grad se kupa u sjaju intelektualaca iz najrazličitijih oblasti. Lu ide iz osvajanja u osvajanje među piscima, sociolozima i naučnicima. Zabavlja se. Srećna je.

Živi s Polom u trosobnom stanu. Pol s iznenađenjem otkriva da Lu zna da vodi kuću. Ona je ta koja upravlja zajedničkim prihodima - rentom koju njoj isplaćuje ruska država i mesečnim iznosom koji gospođa Re daje svom sinu - i po prvi put u životu Pol neće biti prezadužen. Njegov brat Žorž je oduševljen.

Međutim, daleko od toga da su stalno u kući: ima ih svuda, u svim krugovima i književnim grupama. On je i dalje podjednako čudan, izvanredan, zabavan, i dalje pati od nesanice i oseća se pomalo poniženo, jer Lu ugrožava njegovu muškost, ali mora da on ipak u tome pronalazi nekakvo uživanje. A Lu, zahvaljujući svom slovenskom šarmu, hara pod aurom svoje nevinosti u krugovima u kojima se okupljaju samo muškarci.

Jednoga zavlachi, drugom obećava da će se udati za njega, a sve ih dovodi do očaja - uvek dobro pazeći na svoju nevinost. Moglo bi se reći da na muškarce deluje kao droga od koje postaju zavisni samo li se prevare da je probaju.

Elizabeta će, oslanjajući se prvenstveno na Malvidu i gospođu Re, pokušati da jednim brutalnim napadom ugrozi Lu. Gospođu Fon Salome trebalo je zaista preneraziti da bi naredila ćerci da se vrati u Sankt Peterburg stoga što se u Berlinu mnogo raspustila.

Kod Reovih se situacija zaoštrava! Polov brat, nasuprot njihovoj majci, staje na stranu Lu; braća Re većaju i odlučuju da Lu mora da odgovori na napad tako što će objaviti knjigu kojom će majci

pokazati da se bavi izuzetno ozbiljnim stvarima. Lu i Pol zajedno odlaze u Tirol kako bi mogli da pišu na miru, on svoj filozofski traktat *O poreklu moralne svesti*, a ona svoj psihološki roman, *Borba za Boga*.

Taj roman, u suštini napisan po porudžbini, naići će na bolje kritike od svih narednih. Iako se s književnog stanovišta ne može smatrati remek-delom, ipak je imao lep uspeh. Cilj je dakle postignut.

Gospođa Fon Salome popušta. Dodajmo jedan zanimljiv detalj: da bi šanse za uspeh bile veće, Lu je objavila svoje delo pod muškim imenom: Henri Lu. Lukavstvo je uspelo.

A Pol? Da bi ostvario svoju želju da postane univerzitetski profesor, mora da preda komisiji na razmatranje pismenu raspravu na određenu temu. Ali na kom god fakultetu da preda svoj tekst, odbijaju ga... I to u trenutku kada Lu postaje popularna.... To je stvarno ponižavajuće čak i za jednog mazohistu!

Pol Re se onda okreće medicini. Ima veliko nasledstvo te može da se posveti siromašnima i bespomoćnima. Njegova nekoristoljubivost i nesebičnost postaće legendarne.

Ali tada je sa Lu već gotovo. Ostaju dobri prijatelji, no viđaju se samo još vikendom.

Jedne večeri mu saopštava da je upoznala izvesnog Andreasa i da namerava da nastavi da se viđa s njim ako Pol nema ništa protiv. On to prihvata. Nije od onih koji prave scene, ali je zato napušta.

Napolju je pljusak; vraća se da ne pokisne. Kreće po drugi put i ponovo se pojavljuje na vratima da uzme neku knjigu. Definitivno odlazi tek u zoru. Lu o tome kaže:

„Pri svetlosti lampe primetila sam jednu moju sličicu iz detinjstva koju sam nekada dala Reu. Pored nje, na savijenom papiru, pisalo je: 'Budite dobri! Nemojte me tražiti!'”

Sutradan je jedan radnik pronašao njegovo telo u Inu. Pao je u reku s vrha litice, blizu mesta gde su, pre više od petnaest godina, Lu i on proveli zajedno svoje najlepše godine.

Kraj koji čudnovato liči na samoubistvo.

Ko je taj Andreas koji je dobio ono što je toliko njih uzalud tražilo? Sin Nemice i jermenskog princa koji je promenio ime. Omalen, bradat, veoma tamnopus, u Berlinu važi za najboljeg poznavaoća persijske kulture. Predaje na fakultetu, ali je stalno u sukobu s vlastima, koje ne podnosi. Nema nikakav imetak.

U čemu je njegov šarm? Činjenica da je Lu dodala njegovo prezime svome mnogo govori. Ne krije ga, baš naprotiv.

Bolesno je preosetljiv, uvek izgleda kao da će da eksplodira, što mu se ponekad i dešava, veoma je blizak s prirodom, sa životinjama i vegetacijom, hoda bos po travi, vegetarijanac je i nikad se ne odvajava od svog noža.

Nekoliko godina je proveo u Persiji kao član ekipe koju je pruska vlada poslala u misiju da posmatra prolazak planete Venere. Kada je misija završena, odbio je da se vrati i živio je od jedne pomalo čudne, ali očigledno efikasne vrste lečenja - postao je stručnjak za reptile... od čega baš i ne može pristojno da se živi u Berlinu! U očekivanju da dobije mesto na fakultetu, drži privatne časove...

Jednog dana dok su Lu i on sedeli za stolom, izvadio je nož i zabio ga sebi u grudi. Lu zove u pomoć, dolazi lekar i okrivljuje je za ubod. Na gospodičnu to ne liči, ali se Andreasov stil u tome odlično oslikava. Čemu jedan takav gest? Lu misli - da bi je primorao da se uda za njega. I uspelo mu je. Ali mu ona postavlja uslov da brak zauvek bude samo fiktivan...

Andreas prihvata, ubeđen da je to samo ženski hir koji će je proći s vremenom, ali ona ne popušta. Ponekad proba da je ubedi rečima, a ponekad pribegava sili. Jedne noći pokušava da je savlada u snu. Onako sanjiva, hvata ga za gušu i Andreas počinje da krklja. Lu otvara oči i s užasom konstatuje da davi Andreasa. Kakav zanosan bračni zagrljaj! Za četrdeset godina braka to će biti jedina „nežnost” koju će od nje dobiti. Kako protumačiti takvo ponašanje? Jedno od mogućih objašnjenja bilo bi da, odbijajući Andreasa nakon što je pristala da s njim deli bračnu postelju, Lu uživa što nad njim ima moć koju nije imala nad bratom koji je počinio incest.

Povrh svega, nemaju zajedničke teme za razgovor. Pred kraj života Andreas će svakodnevno dolaziti na kliniku gde je Lu operisana. Njemu su tada osamdeset četiri godine. Ostaju po čitav sat zajedno,

i jednom prilikom shvataju da su po prvi put za sve te godine zajedničkog života stvarno razgovarali!

Šta su onda kog vruga radili zajedno više od pola veka? Nisu razgovarali, nisu imali odnose i samim tim nisu imali dece, nisu razmenjivali ideje na poslovnom planu... Viđaju se najviše osam dana u godini, onda kada njoj dosadi lutalački život.

Kad je Andreasu do vikanja, ona ga pusti da se izviče.

Da li sam rekla da je Lu do te mere perverzna da traži od pastora Giloa da ih venča? Gospođa Gilo, pastorova majka, i gospođa Fon Salome prisustvovala su venčanju, pomalo zbunjene tim originalnim suprugom. A i služba je bila poprilično čudna. Naime, pastor se obično moli da Bog obaspe supružnike svojom milošću i podari im lep porod. Lu je cenzurisala molitvu. Na Gilou je jedino bilo da blagoslovi intelektualnu zajednicu dva bića.

Nesrećni Andreas nije u tom trenutku ni sanjao da će se njegova uloga s vremenom svesti na ulogu starog kišobrana koga se setimo samo kad pada kiša. Ali ima muškaraca kojima je to sudbina...

U tom trenutku pak, sa svojih tridesetak godina, Lu ostavlja po strani metafiziku da bi se pozabavila pitanjem ženske seksualnosti. Očigledno je da je to pitanje zaokuplja. Još se ne zna za bilo kakvu njenu ljubavnu avanturu, ali iz svega što piše vidi se da intenzivno razmišlja o ženskoj seksualnosti iako nikad ne priča o svojoj, koja ostaje obavijena velom tajne. Skoro da se može reći o „prokletoj” seksualnosti, ali bi termin u ovom slučaju bio prejak. Sigurno je samo da se kod nje ta seksualnost probudila i da je muči.

U tom periodu piše užasne stvari. Na primer, u jednom pismu Fridi fon Bilov, svojoj veoma dobroj prijateljici i poznatom istraživaču, piše sledeće:

„Biti žena i prihvatiti sudbinu žene kao erotskog bića znači u isto vreme lišiti se svega onoga što je jedno ljudsko biće inače sposobno da uradi.”

Da li je iko surovije i promišljenije rekao na šta se svodi jedna žena?

Ili piše, recimo, sledeće kada je protiv ideje da žene treba da rade:

„Veličina žene počiva u odsustvu ambicija. Žena je biće zatvoreno u sebe, koje je srećno što postoji i koje zna da u tome uživa.”

Ma koliko ovakva razmišljanja bila zbunjujuća, ne može se osporiti da su izuzetno oštroumna.

Jedan čovek će uspeti da je na neko vreme udalji od pisanja: pisac i političar Georg Ledebur - izuzetno sposoban čovek, vitalan i siguran u sebe. Bez ustezanja joj je rekao da je njen brak čista formalnost i da je još uvek devica. Činjenica da je neko uspeo da prozre njenu tajnu sasvim ju je pomerila. Ledebur joj se žestoko udvara; zahvaljujući svojoj snažnoj ličnosti i intuiciji uspeva da slomi njen otpor. Naravno ne i fizički otpor: još ne misli ona da se preda. Međutim, oseća potrebu da prihvati tu ljubav koja joj se nudi, a koja bi, što se nje tiče, mogla da ostane platonska.

Problem je Andreas, koji Ledebura nipošto neće da trpi. Jedno veče se kod prijatelja tako igra nožem da su svi gosti ubeđeni da će ubiti Ledebura. Malo je nedostajalo da to i učini. Zaljubljeni Ledebur insistira da Lu napusti tog ludaka, da se razvede i pođe s njim; nudi joj sve što po njegovom mišljenju jedna žena može poželeti: položaj u društvu, imućnost, ali, uprkos savetima Fride fon Bilov, Lu ne uspeva da ostavi Andreasa...

Ledebur, koji će kasnije ostvariti veoma uspešnu karijeru, nikad neće oprostiti Lu tu uvredu.

Nakon te nemile priče Lu i Andreas su se nosili mišlju da zajedno izvrše samoubistvo, ali su onda sklopili novi dogovor: Lu može da radi šta joj volja, pod uslovom da nikad ne traži razvod, a on će preći preko svega. Andreas se povinovao tome; Lu, koja je već bila kao štiglic, izgubila je još nekoliko kilograma.

Srećom, u tom tužnom periodu intenzivno se druži s nekoliko prijateljica: s već pomenutom Fridom fon Bilov, s Helen Klot Hajdenfelt - obe su mlade aristokratkinje - i sa Sofi Gaudstiker, poznatom fotografkinjom. Sve one zauzimaju bitno mesto u njenom životu, mada je ona sama protivnik onoga što se zove „feminizam”, a što je u modi tih godina u Berlinu. Suštinski se ne slaže s tom doktrinom: s oslobođenjem žena i svim što iz toga sledi. Po njenom mišljenju, žene su bile slobodne dok su se povinovale isključivo Bogu. Nek opet isto čine!

Sama Lu je surovo osakatila dobar deo bogate prepiske koju je vodila s Fridom. Očigledno nije želela da pokaže neko svoje lice. Ne

može se očekivati da delovi kažu više nego što kažu: tek poneko iskazivanje izrazito jakih osećanja... Veza između Lu i Fride fon Bilov ostaće najvećim delom u tajnosti, kao i njena kratka iskustva koja svedoče da se definitivno „probudila”. Među tim prolaznim partnerima, malo je onih koji su hteli da pričaju o tome. Jedan od njih ju je međutim opisao kao „nezasitu”. Po njegovim rečima, Lu „širo otvori svoje velike plave oči i viče: 'Još sperme! Još!' Kako bi ona rekla, priređuje sebi 'male gozbe'.”

Međutim, u trideset petoj godini snaći će je nešto što se na svim jezicima isto zove, a to je Ljubav. Ta ljubav će ostaviti za sobom čaroban trag: desetak pesama koje je Rajner Marija Rilke napisao ženi svog života.

V

Rilke je jedan od poslednjih velikih evropskih lirskih pesnika. Posедуje nešto mnogo više od ljubkosti: melanholiju, muziku, upadljiv bol... Tek što se to praško dete pojavilo na književnoj sceni u Berlinu i Minhenu, izazvalo je senzaciju. Tome doprinosi i njegov izgled: sa svojim tamnoljubičastim očima, izgleda kao anđeo zalutao među svetinu.

Te večeri 1897. godine kada u Minhenu, zahvaljujući romanopiscu Jakobu Vasermanu, susreće Lu, ima tek dvadeset jednu godinu. Njoj je trideset šest. Rilke je veoma privlačan, ali mlad, baš mlad... Lu okleva, no ne zadugo. Nakon dve večeri provedene u pozorištu, već traže sebi neki stan u kome će povremeno boraviti.

U Minhenu, Lu živi u hotelu s Fridom. Rilke i Lu nalaze na jednom imanju u predgrađu trosoban stan na spratu glavne zgrade. Ispod stana se nalazi štala u koju se krave vraćaju svake večeri. Milina.

Rilke je komplikovan, kao i svako od nas, pa još malo više. Mrzi svoju majku, može se čak reći da je strastveno mrzi, još više nego što je Bodler mrzeo svoju. Ta njegova majka je jedna sasvim obična osoba, nije uradila ništa toliko strašno, oblačila ga je kao devojčicu zato što je izgubila žensko dete i ostala zbog toga neutešna; dopustila je da ga otac pošalje u vojnu školu i otišla s ljubavnikom; ali, na kraju, nikome nisu potrebna tolika opravdanja da bi mrzeo svoju majku... Rilke je obeležen za čitav život, i jednom će reći:

„Nisam zaljubljive prirode, nikad mi niko nije pomerio pamet, možda zato što ne volim svoju majku.”

Pa ipak, baš tada se zaljubljuje u najzanosniju materinsku sliku o kojoj je jedan mladić tada mogao da sanja - u Lu Andreas-Salome.

To dvoje ljubavnika izvršilo je dug i odlučujući uticaj jedno na drugo. Kako je to Lu jednom lepo rekla, Rajner je neizostavno morao da se „desi” u njenom životu: „Ljubav nastaje a da je ničim nismo izazvali, bez ikakvog osećaja krivice, slično kao što se upoznaje nešto blagosloveno što čini svet savršenim.”

Rilke prestaje da koristi ime Rene, koje Lu smatra feminiziranim, i prihvata ime Rajner; menja svoj rukopis kako bi bio sličniji njenom - klasična priča kad su ljudi zaljubljeni, a oni to zaista jesu. Rilke se priklanja svakoj njenoj želji, a Lu će mu kasnije napisati:

„Ako sam godinama bila tvoja žena [*što nikada nije rekla nijednom drugom muškarcu*], to je zato što sam se s tobom po prvi put osećala kao da stvarno živim.”

Prihvatila je i volela dodir tog muškog tela.

Ponekad im Andreas dolazi u posetu, u pratnji njenog psa. Lu obožava pse. Od svih osoba u ovoj priči Andreea je najteže razumeti. Izgara od ljubavi prema Lu i uporno se ubacuje među njih... Zašto ona to trpi? Možda zbog psa. Ili zato što se fizički boji Andreea...

Rilke radi, ali između dva stvaralačka perioda njegovo raspoloženje varira od uznemirenosti do depresije i tad je kao dete koje se uporno drži majke... Veoma je inteligentan, dobar, prefinjen, ima plemenitu dušu, samo previše burno reaguje na najmanje zapažanje, miris, boju i zvuk koji ga pogodi. Lu se pominje na svakoj stranici njegovog *Dnevnika*.

U početku imaju slične stavove prema religiji - pitanju kome se Lu, s kraćim prekidima, uporno vraća u svojim razmišljanjima - ali Rajner onda dolazi do sledećeg zaključka: „Religija je umetnost onih koji ne stvaraju.” Za Lu, život je primarniji od umetnosti i ne postoji uzvišeniji doživljaj od religijskog. Tokom čitavog tog perioda Lu malo piše i uopšte malo radi; primenjuje stavove od kojih će kasnije stvoriti teoriju: žena ne treba da se bavi književnim stvaranjem s istom ozbiljnošću kao muškarac; ono može da bude samo nešto sporedno u njenom životu i ne može da bude bitan način ličnog iskazivanja, jer žena drugačije iskazuje svoju suštinu.

Ako izraz „ljubavna priča” uopšte ima nekakvo značenje, ono je sadržano u onome što vezuje ovog čoveka i ovu ženu, a što će u

velikoj meri inspirisati jednog od najpoznatijih pisaca na nemačkom jeziku. Može se reći da se ona na izvestan način brinula o njemu kao o detetu i hranila ga svojom energijom ne samo prvih godina njihove veze, već i mnogo kasnije. U stvari, pupčana vrpca između njih nikad nije presečena.

Ovi ljubavnici se od drugih razlikuju dvema osobinama: Rilke nije posesivan i uopšte ne ugrožava njenu nezavisnost, a Lu ne zna za osećaj krivice. Odlični preduslovi da ljubav potraje.

Rilke joj piše: „Moj bistri izvoru, kroz tebe želim da vidim svet jer ću tako videti ne više svet, nego tebe, samo tebe!” Njegova aristokratska profinjenost, kako bi to Lu rekla, zaista je izuzetna.

Što se Lu tiče, onog trenutka kada ga se bude zasitila neće ni na trenutak oklevati da mu to i kaže, s onom sebi svojstvenom, veličanstvenom sigurnošću u sebe. Ni traga od ženstvenosti.

U jednom pismu će mu napisati: „Večno sam verna uspomenama, ali ne i muškarcima.”

Najveći deo njihovih pisama iz vremena dok su bili u vezi je nestao. Uništili su ih zajedno. Ostalo je nekoliko veličanstvenih Rilkeovih tekstova i nekoliko pesama koje je pisao svojoj voljenoj:

*„Oslepi me, videću te
Zapuši mi uši, čuću te
Taman i bez nogu dohodaću do tebe
Čak i bez usana pominjaću tvoje ime
Slomi mi ruke, zagrliću te
srcem kao rukom
Ućutkaj mi srce, mozak će nastaviti da kuca,
a ako ga zapališ
nosiću te na svojoj krvi...”*

U drugom delu prepiske, koja je sačuvana i koja je trajala sve do Rilkeove smrti, njihov odnos prerasta iz strasti u nežnost punu zebnje, ali je nešto živo i moćno i dalje tu...

Dok su bili u vezi, nisu uvek živali zajedno - ona se trudila da očuva svoju nezavisnost - ali se nisu često ni odvajali. Rajner je bio spreman da, kad treba, i povrće čisti s njom.

Jednom kada je morala da napiše jedan težak članak, zabeležila je u svom *Dnevniku* sledeće:

„Poslednjih dana sam sigurno s vremena na vreme bila nesnosna u kući dok sam pokušavala da se izborim s pisanjem članka. Posle se uvek gorko kajem. Želela bih da imam bujicu ljubavi da to izbrišem. Pravo sam čudovište. Takođe sam se loše ponašala i prema Rajneru, ali mi to nikad ne izaziva osećaj krivice.”

Zatim sledi jedna velika, opojna avantura koju Lu organizuje s Andreasom: putovanje utroje u Rusiju. Andreas i Rilke se odlično slažu, vezuje ih zajednička ljubav prema Lu. Na put će krenuti u aprilu 1900. godine.

Ostalo je više svedočanstava s ovog putovanja, naročito „dnevnik” koji je Lu vodila. Rusija je njena zemlja, tlo na kome je odrasla, zemlja njenih predaka; obrisi Volge su veličanstveni, Rusi su predivni, a zemlji nema ravne ni u kom pogledu: to je jedan dugačak hvalospev Rusiji. Dirljiva je njena ubeđenost da je videla raj na zemlji nasuprot „dekadentnosti Zapada” koju potencira kao i svi ostali. Tolika zaslepljenost dovodi do očaja jednu mladu Ruskinju, njihovog vodiča: Lu odbija da vidi koliko je njena zemlja zaostala. Ponaša se kao da je omađijana.

I sam Rajner je očaran tom zemljom. Lu ga je ubedila da pre puta nauči ruski. Ozbiljno se toga prihvatio i odlično se snalazi. Imaju osećaj - stvaran ili prividan - da su ostvarili dobar kontakt s domaćim življem.

Za Lu je Rusija zemlja budućnosti, čovek je tu veliki, stoji uspravnog čela, okrenut kako zemaljskim tako i nebeskim stvarima.

Putuju u prilično jadnim uslovima, ali ih to ne obeshrabruje da zađu još dublje u unutrašnjost zemlje. Spavaju na zemlji, na slamaricama, retko se peru - što nije baš po Rajnerovom ukusu, ali je Lu potpuno nebitno. Srećni su, upoznaju zemlju!

Jednog dana su posetili Tolstoja. Postoji više varijanata tog susreta, ali se sve svode na isto. Po najkraćoj verziji, velikog grofa Tolstoja čekali su pola sata. Začulo se otvaranje vrata i on se najzad pojavio. S hladnom ljubaznošću upitao je Rilkea čime se bavi u životu. „Ja sam pesnik”, odgovorio mu je Rajner. Tolstoj ga je onda posavetovao da se bavi nečim korisnijim. Po jednoj drugoj verziji mu Rilke, koji se tog pitanja pribojavao, nije ni odgovorio; sve se okončalo grofičinom drekom.

Istorijska tačnost je ovde nebitna - razočarani su Tolstojem, ali je to jedino što će ih razočarati u Rusiji, tako da će, pod utiscima, odlučiti da naredne godine ponove iskustvo, samo ovoga puta bez Andreasa. Zašto su ga prvi put povelili, a drugi put ne? Andreas se na njenoj putanji uvek pojavljuje kao neki pion koga ubace u igru pa ga onda sklone, koji nestane sa scene pa se onda ponovo pojavi vičući na sav glas. Eto, to je čudo zvano Andreas. Videćemo da će biti uzrok još nekih neprijatnosti - samo malo kasnije.

Tako su se Lu i Rajner našli sami u Rusiji, ali magije više nije bilo. Stalno se nešto koškaju. Jedne večeri Lu odbija da spavaju na istoj slamarici u izbi u kojoj su smešteni. On odlazi da vidi jednu crkvu. Kad se vratio, rekla mu je hladno: „Vreme je da odeš... Odlazi!”

U stvari, ona će biti ta koja će se pokupiti i otići do Finske, gde živi jedan deo njene rodbine. Rajner će ostati nekoliko dana sam u Rusiji. Po povratku u Nemačku, dobiće od Lu izuzetno pismo, naslovljeno „Poslednji apel”. Tu mu je sasula u lice da je ozbiljno bolestan. Zemek (njen prijatelj neurolog) postavio je dijagnozu: psihička neuravnoteženost koja pretila da preraste u ludilo; ozdravljenje je moguće, ali je neophodno da sam bolesnik ima želju da se izbori s bolešću, a ona se eto baš zabrinula, piše mu u pismu, kad se nedavno ponašao neuravnoteženo: paralisana volja, nervni napadi, itd. - ovde do ludila nabroja nastranosti koje je u poslednje vreme otkrila kod njega i koje su je navele da ga ostavi. I dodaje:

„Ako bih i odlučila da ti se vratim, bilo bi to zbog onoga što je Zemek rekao: mogao bi da ozdraviš ako to stvarno želiš.”

Ali ona očigledno uopšte nema nameru da mu se vrati. Čak ga napušta veoma hladno. Zašto?

„Uprkos našoj razlici u godinama [njemu je dvadeset pet, a njoj trideset devet], trudila sam se da se stalno sve više razvijam, sve dok nisam ponovo postala mlada. Naime, tek sad se osećam mladom, tek sad mogu da budem ono što su drugi s osamnaest godina: u potpunosti ono što jesam. Zato je tvoja silueta počela polako da se gubi iz mog vidokruga, kao neki detalj u širini pejzaža...”

Treba priznati da je, u svoj svojoj surovosti, ovo oproštajno pismo izvanredno, bez presedana u književnosti.

Istina je da je i Lu bez presedana - žena od četrdeset godina koja odbacuje ozbiljno bolesnog ljubavnika zato što se u duši i telu oseća kao devojka i želi da u tome uživa... Da li bi se iko drugi usudio da uradi tako nešto? Možda Žorž Sand. Njih dve imaju neke zajedničke osobine.

Po povratku u Berlin, Lu kaže jednom prijatelju: „Osećam se kao da sam na Jelisejskim poljima...” Napokon je slobodna i blista od radosti. Rajner se na brzinu ženi mladom vajarkom Klarom. Ubrzo dobijaju dete. Rajner radi i mnogo objavljuje. Ponovo stupa u kontakt s Lu, viđaju se i pišu jedno drugom.

Rajner je postao slavan zahvaljujući delu u slobodnoj formi, mešavini proze i stihova, pod naslovom *Pesma o ljubavi i smrti barjaktara Kristofa Rilkea*. U dvadeset sedam epizoda pripoveda se o životu mladog barjaktara koji se bori protiv Turaka, zaljubljenog u jednu lepu vlastelinku. Delo je doživelo veliki uspeh.

Rajneru slava ne udara u glavu. Ne vezuje se trajno ni za jednu ženu. Malo je u Francuskoj, malo u Italiji i Švajcarskoj, po luksuznim hotelima i malim dvorcima u koje ga pozivaju sve profinjeni ljudi, prijatelji po njegovoj meri. Prevodi na nemački Pola Valerija i pisma „portugalske kaluđerice”. Nekoliko meseci boravi u Parizu, u Rodenovom ateljeu, gde pokušava da prodre u tajnu stvaranja. Zadovoljan je svojim radom, ali sve više propada... Ozbiljno planira da se podvrgne psihoanalizi, međutim Lu nije za to: šta ostane od stvaraoca nakon analize?

Piše joj sve duža i sve patetičnija pisma. Pisma joj stižu u Getingen, mali univerzitetski grad u kome živi otkako je Andreas dobio mesto

profesora na katedri za orijentalistiku. Kupili su kuću. Prvi put žive zajedno. Ta kuća je sve u svemu njen prvi dom.

Nikada nije bila protivnik kućnih poslova, kuhinje, pijace... Rilke joj je pomagao i kad su živeli zajedno i kad su živeli zasebno, ali svejedno blizu. On sâm je teško podnosio samoću. Živeli su skromno; bilo im je bitno da žive blizu šume u kojoj mogu da se šetaju bosonogi kako je od Andreasa naučila.

Getingen nije ni Berlin ni Beč, ali ona to prihvata više nego dobro. Ima četrdeset tri voćke, jednu kozu, jednog psa, naravno, i lisice u obližnjoj šumi. Šta više treba onoj koja se diči svojom devizom „radost, uvek i svuda”? Pretvoriće se u pravu seljanku.

Za Rilkea Lu je centar sveta. Ono što od nje traži istovremeno je jednostavno i preterano: želi da joj piše, da može da joj poveri i najmanju promenu svog raspoloženja, koje prolazi kroz najrazličitije vidove uznemirenosti. Voleo bi da može sve da joj poveri i očekuje, naravno, da mu ona odgovori. Ona svakako prihvata: sve može da joj kaže.

Prvo iz serije od devet pisama-reka vrti se oko jedne teme: „strah”, „užasnutost onim što se, usled nekog neopisivog nesporazuma, zove Životom”.

Uprkos tome što je Rilke, zarobljen okovima svoje neuravnoteženosti, uporno opterećuje žalopojkama, Lu mu odgovara na pisma, a njena vernost prema njemu ne samo da ostaje netaknuta, već postaje još čvršća.

Bez obzira na rat koji izbija 1914. godine, uspevaju nekako da se vide. Rajner je, međutim, ubrzo mobilisan, u arhivsku službu, srećom, najmanje nepodesnu za pesnike. Zatim će se ponovo videti u Getingenu. A onda i 1918. godine, kada će Lu, uprkos posleratnim poteškoćama, skoknuti do njega u Minhen.

U hotelu je čeka cveće. Rajner je s nestrpljenjem iščekuje. U Minhenu su svi ubeđeni da će revolucija izbiti svaki čas, ali njih dvoje neće pričati o politici. Nakon neke vrste „crne rupe”, kada je odustao od namere da se podvrgne psihoanalizi, uspeo je da povрати žar i napiše ono što mnogi smatraju njegovim remek-delom, *Devinske elegije*, deset pesama koje su odmah postigle izvanredan uspeh. U njima postavlja pitanje smisla i vrednosti života kako bi pokušao da

odredi važnost umetnosti. U tu svrhu koristi Mikelandelov „simbol lutke”. Vajar se u jednom od svojih soneta pita: „Ima li ikakvog značaja što sam stvorio sve te lutke?” I sam Rilke se pita: da li je bio u pravu što je posvetio čitav svoj život lutkama? Oseća potrebu da o tome popriča s Lu.

Nekoliko dana će biti nerazdvojni, potpuno nezainteresovani za zbivanja u gradu. Lu će ga pažljivo slušati. U jednu od *Devinskih elegija*, Rajner je umetnuo pesmu u sećanje na njihovu ljubav. Daje joj rukopis. Lu je potresena: „Poklonio si mi delić života koji mi je bio potreban više nego što možeš i da zamisliš”, napisaće mu ona. Na to dodaje: „Nikada neću moći da ti objasnim koliko mi to znači i u kojoj meri sam nesvesno očekivala da primim nešto tvoje kao svoje, kao istinsko dovršenje jednog života...”

Iz njenog *Dnevnika* može se naslutiti da je ovoga puta njoj bila potrebna podrška. Rajner joj je tu podršku neštedimice pružio. Činjenica da je ušla u jedno književno delo za nju je neka vrsta dokaza da Bog postoji...

Rastaju se s namerom da se ponovo vide, ali će narednih sedam godina održavati vezu jedino pismima, koja razmenjuju neredovno, zavisno od Rilkeovog duševnog stanja. A onda je 1926. godine zove da dođe u Švajcarsku, gde tada živi. Pedeset mu je godina. Lekari ne uspevaju da se izbore sa svim njegovim boljkama. Proživljava pakao. Možda bi Lu htela da dođe da ga vidi?

Međutim, to pismo se zagubilo među njegovim papirima. Kada ga je konačno našao, nakon pet nedelja, oseća se veoma loše i traži od nje samo nekoliko saveta. Ona mu šalje pravu analizu psihičkog porekla njegovih boljki, uz poneku utešnu reč. To je nažalost nedovoljno. Rilke se previja od bolova i opsednut je masturbacionim slikama. U agoniji traži Lu. „Možda će ona umeti da me uteši?...” Ali hronična leukemija odnosi lepog pesnika ljubičastih očiju, potpuno naduvenog od gušavosti.

Lu će pomalo gristi savest što nije bila uz njega na samrti. Posvetila mu je jednu tanušnu knjigu, za čijeg se autora ne može reći da je na nivou počivšeg pesnika.

VI

Posleratna Nemačka i Austrija nemaju baš mnogo veze s onom Nemačkom i Austrijom od pre rata u kojima je Lu stekla ugled i velika prijateljstva.

Na materijalnom planu, izgubila je stipendiju koju je dobijala od carske vlade kao „generalova ćerka”. Od braće, koja su ostala u Rusiji pod sovjetskom čizmom, stižu joj najgore moguće vesti; pokušava da im pošalje pakete, koje oni nikada neće primiti. Autorska prava još joj isplaćuju, preživljava zahvaljujući svom peru - mnogo piše - i svojoj većitoj težnji ka sreći.

I dalje je lepa, ali nema više istu svežinu. Usled izrazite nestašice hrane u Berlinu, izgubila je još nekoliko kilograma, ali je i sada krase njene ogromne oči i slatki vratić, i sada ume da razneži, šarmira, općini.

Biografi i obožavaoci Lu Salome i dalje se pitaju: „Ko je bio njen prvi ljubavnik?” Istina je da se dugo na njega čekalo!

To je mogao da bude bilo ko: neznanac koji možda nije ni znao ko je ona, u nekoj hotelskoj sobi...

Rilke? I to je moguće. Tako je napisao u jednoj pesmi koju je Lu cenzurisala, i izgleda da u to veruje. Međutim, pomalo je sumnjiva ta devica od trideset šest godina.

Sve ide u prilog Fridrihu Pinelesu, zvanom Zemek - pomalo sirovom čoveku - bečkom lekaru neurologu koga je upoznala pre Rajnera i s kojim će živeti posle Rajnera.

Čudno je da ga biografi ne vole baš mnogo. Pričaju sve najgore o njemu, tvrde da je stariji čovek, što nije tačno - sedam godina je mlađi od Lu - i smatraju da je nije dostojan na intelektualnom planu. Krivo im je što spava u krevetu njihove heroine, gde se zadržao, s

usponima i padovima, oko jedanaest godina. Jedanaest godina nisu sitnica! Taj Zemek je odličan tip: po svemu sudeći je s njim, dakle zahvaljujući njemu, prevazišla odbojnost i strah ponesene - najverovatnije - iz detinjstva.

Ovim ne želim da kažem kako sam razjasnila tajnu Lu Andreas-Salome, već želim da se pobunim protiv barokne ideje - koja je najrasprostranjenija - po kojoj se njen usporeni razvoj može objasniti time što je živela u hladnim krajevima (!). Radije bih da predložim jednu drugu hipotezu: Lu je na ovaj ili na onaj način imala posla s incestom još kao dete; anoreksija - taj otpor koji telo pruža sopstvenoj želji da proguta svet zato što je „gladno nečeg drugog” - kod nje je očigledna utoliko što će čitavog života biti preterano vitka, kako bi Niče rekao: mršava. Anoreksične devojke se danas smatraju posebno blistavim na intelektualnom planu, ali je u to vreme bolest slabo poznata, iako je opisana još 1873. godine, a Lu se uostalom i ne trudi da se izleči. Jednostavno smatra da ima slab apetit.

Zbog čega se, oko trideset pete godine, njena psiha do te mere promenila da ne samo da se više ne boji muške seksualnosti, nego čak u njoj i uživa? Nikad to nećemo znati.

U ovom slučaju se naime baš to desilo. Skloni smo da mislimo da njeno interesovanje za psihoanalizu, od dvadesetih godina pa sve do kraja njenog života, vodi poreklo od činjenice da je samoj sebi ona bila zagonetka. A Lu je žena koja je volela da razume, koja je osećala potrebu da razume, i koja je uostalom imala talenta za to. Nije li je Frojd nazvao „razumnicom”?...

Sve upućuje na to da je Zemek učestvovao u njenom životnom razvoju, iako joj u suštini nije bio ništa više nego pratilac.

Činjenica je međutim da ovaj veliki lekar nije Niče. Čak je bio sklon da ismeva filozofska baljezganja, kako to često čine lekari suočeni s bolom ili sa svojom sopstvenom nemoći. Ali u trenutku kad susreće Lu u briljantnom bečkom društvu u kome se oboje oblikuju pre rata, on je tačno čovek kakav je njoj potreban. Dvadeset sedam mu je godina, a njoj trideset pet. Po prirodi je veoma otmen i vodi poreklo od jedne stare galicijske porodice koja je emigrirala u Austriju. Svojom snažnom i smirenom ličnošću privlači žene. Važi za autoritet u oblasti u kojoj se specijalizovao. Prilično je ravnodušan prema

onome što je Lu sposobna da postigne na intelektualnom planu. On voli žene kao žene i na taj način će i Lu voleti. Zemek sigurno neće, kao Niče, diskutovati s Lu o Spinozi i francuskim moralistima... U njenim spisima skoro da nema traga o Zemeku, iako je dugo bio prisutan u različitim periodima njenoga života, iako je barem jednom ostala trudna s njim, a po H. F. Petersu su bili i tajno venčani. Kao da je cenzurisala čitav jedan deo sebe, onaj najljudskiji.

„Klan Pinelesovih” bio je u Beču veoma prisutan u svetu umetnosti. Ko od ljudi te generacije nije video Lu i Zemeka, srećne i zaljubljene, kako se šetaju po prirodi i po prijemima? Frojd misli na Zemeka kada sa sebi svojstvenom velikom pronicljivošću kaže o Lu: „Najuzbudljiviji deo sudbine Lu kao žene odigrao se u Beču...”

Izgleda da je svom poslednjem sagovorniku, Ernstu Pfajferu, poverila da je Zemek bio „čovek koga se stidela”. Nije li to stid što je skrenula s uzvišene staze duhovnosti i zaputila se blatnjavim putem senzualnosti?

Međutim, zalazeći u starost, ona će i te kako skakutati po tom putu, po nekoliko sati, po nekoliko dana...

Ali već se s Rilkeom sve nešto pravila fina, zamerala mu da je previše žestok, udaljavala ga s vremena na vreme i cenzurisala njegove erotske pesme.

Nervira me Lu kada izigrava sveticu, ali, u stvari, kada se pažljivije pročitaju njene reči i kada se prodre u suštinu njenih zbrkanih misli, ni građanski ni religiozni moral nemaju nikakav uticaj na njen sud o seksualnoj ljubavi, onome što je „najbolje na svetu, što pruža božansku satisfakciju i regeneriše nas pri svakoj novoj ljubavnoj gozbi”. No, kao što svi znamo, seksualnoj ljubavi je suđeno da bude kratka, prolazna. Tek u ljubavi bez epiteta čovek može da se uzdigne i jedino ona može da potraje. Lu nikada ne razdvaja ljubav od duhovnosti.

Tako otprilike Lu razmišlja. Zbog toga se ne može reći da se Lu oglašuje o Boga.

Zemekova strast i životna snaga ubrzo će slomiti njen otpor. Visoka temperatura je obara u krevet. Svaki čas pada u nesvest, a srce prestaje da joj kuca. Uzalud se preispituje pokušavajući da odgonetne ne uništava li svojim postupcima muškarce koji je vole:

Ničea, Rea, Rilkea... Zemek zahteva od nje da se ozbiljno leči, odvodi je na planinu, oduzima joj sve knjige... Po povratku u Beč, Lu je u drugom stanju. Zemek je srećan.

Lu s dvadeset godina.
„Gospođo, vaša ćerka je pravi dijamant.”

Fridrih Niče.
Genijalan i zaljubljen.

Elizabeta Niče.
Prava gadura od sestre.

Čuvena fotografija snimljena u Švajcarskoj na Ničeovu inicijativu. Lu ganja bičem svoja dva obožavatelja, Rea i Ničea, koji vuku kola.

Lu i njen čudni muž, Andreas.

Andreas, neki nepoznat čovek, Rilke i Lu za vreme boravka u Rusiji.

Rilke i njegova supruga Klara, 1903. godine.
Brzo mi rodi dete!

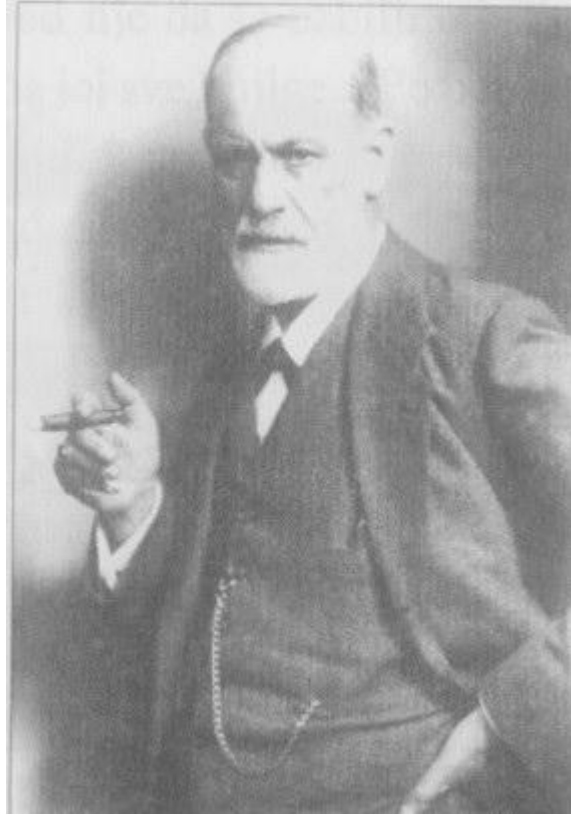
Lu - slika koju je Frojd voleo.
„Strahovito je inteligentna.”

Frida fon Bilov, voljeni pas, neki nepoznat čovek i Lu.

Prvi kongres psihoanalitičara u Vajmaru, 1911. godine. U sredini, Frojd. S njegove desne strane, Jung. Lu, peta u prvom redu s leve strane.

Sigmund Frojd.

„U planu Stvaranja nije zabeleženo da čovek bude srećan.”

Ana Frojd. Previše voljena ćerka.

Lu pred kraj života.

„Nešto u meni što vri od života, što je puno radosti...”

Njegova mlađa sestra hoće da ugosti Lu u porodičnoj vikendici, ali se majka tome protivi. Stara gospođa nikada nije prihvatila izmišljotinu o tajnom braku.

Situacija je postala prilično složena. Ili baš suprotno, situacija ne može biti jednostavnija: Andreas treba da pristane na razvod kako bi Lu mogla zvanično da se uda za Zemeka.

Zemek odlazi u Berlin. Ali ko je ikada išta dobio od Andreasa?

Lu hvata panika: Andreas je sasvim sposoban da ubije Zemeka; ona ne može da rodi dete u tim uslovima...

Neće ga ni roditi. Pašće s drveta. Da li je to bila nesreća ili namerno izazvan abortus? Ne zna se. Ona, koja bez ustezanja piše o svemu, ne pominje događaj koji nije baš beznačajan u životu jedne žene, pogotovu u njenom slučaju.

I druga, navodno prekinuta trudnoća obavijena je velom tajne. Da li je prekinuta namerno? Ili slučajno? Odgovora nema.

Lu će mnogo puta komentarisati činjenicu da nije imala „dovoljno smelosti da rodi dete”, kao i činjenicu da treba „uvek prevazilaziti sebe na način koji iziskuje ogromnu koncentraciju”, što isključuje materinstvo.

Međutim, o ovoj temi ona ništa jednostavno ni iskreno neće napisati. Istina je da ona i ne zna da piše jednostavno, sklona je komplikovanom izražavanju. A onda nas iznenada nečim dirne. Na primer:

„Žene imaju mnogo sreće. Njihov seksualni život se zaustavlja ranije. Još pre nego što uđu u starost žene imaju prednost da mogu u svojim najboljim godinama da prožive ono gašenje seksualnosti koje označava početak jednog šireg i bogatijeg života...”

Drugim rečima, ostariti znači biti najzad miran u tom pogledu, dok nesrećni muškarci... Kako redak nauk u današnje vreme! Sigurno da ponajmanje teži da nas navede na sarkastičnu reakciju prema ženi ugašene seksualnosti koja to piše. Ono što je zaista veličanstveno jeste sigurnost koju joj to daje, što joj i dozvoljava da se postavi kao autoritet.

Jasno je da Lu nije kao druge žene; ne znam da li ih nadmašuje, ali sigurno ne spada među njih. Stoga će lepo očitati bukvicu tim ludačama koje danas zagovaraju „oslobođenje” žena! Imaju sreće da ne moraju ništa drugo da rade osim da služe kao posrednice, a da pritom nisu prinuđene da se bave nijednom od beskorisnih aktivnosti koje muškarcima proždiru energiju. Ono što je ženama potrebno jeste da se predaju u potpunosti i s mnogo žara. Tada će, bogate i ispunjene, zadržati u sebi, pomoću kontemplacije i krajnjeg mira, nešto od žena iz davnina što su se povinovale jednom uzvišenijem Gospodaru, s kojim su pre svega morale da budu u slozi i koji je bio merilo vrednosti svih stvari na zemlji. Sve je vaše, ali vi pripadate Bogu - zaključuje Lu.

Ovaj tekst, lep u svojoj vatrenoj strogosti, ostavlja nas bez reči kada znamo da ga je pisala jedna pomalo raskalašna poludevica, ali je sasvim po ukusu publike novina za koje piše, *Noje rundšau*.

Lu pomalo podseća na Žan-Žaka Rusoa kada, s dobro nam poznatom autoritativnošću, razmatra pitanje vaspitanja dece, a svoju sopstvenu decu šalje u sirotište.

VII

Lu i dalje ima veoma brojno društvo; živi se svakako manje burno nego u predratnom Berlinu, Minhenu i Beču, ali još postoje dobra književna sastajališta gde joj se udvaraju. Iako je prevalila pedesetu, i dalje blistava, nemarna, hrabra, uvek spremna da se okrene životu, da prihvati sve radosti i sve muke, Lu je „neodoljiva mešavina muške ozbiljnosti, dečje veselosti i ženske silovitosti”, kao što je to zabeležila njena prijateljica Helena Klingenberg.

Iako je zadržala svoj lepi hod dugonogog dečaka, njeno telo ima blaže obrise i ljupkije obline. Postala je ženstvena i više se tome ne opire.

Neko vreme je fascinirana jednim ruskim lekarom, Svelijem, jakim kao... Rus (zubima čupa eksere!). Odlaze u jednu kolibu blizu Ciriha, gde se hrane isključivo mlekom, travama i sirom, i penju se po brdima bosonogi. Njoj se veoma sviđa takav život, ali, koliko je poznato, nisu delili druga čulna zadovoljstva.

Svoju inteligenciju i svoj šarm Lu će ubuduće koristiti na jednom klizavijem i manje poznatom terenu.

VIII

Lu Andreas-Salome nije veliko ime u psihoanalizi. Njen teoretski doprinos je skroman. Ako se zadržimo samo na ženama, kojih je u počecima psihoanalize vrlo malo, Helen Dojč, Karen Hornaj, Melani Klajn daleko su prisutnije od nje, a nijedna nije toliko značila Učitelju kao Marija Bonaparta.

Ali, iako Frojd, po sopstvenim rečima, nikada nije poželeo Lu, i iako su njihovi odnosi bili isključivo platonske prirode, može se reći da ju je veoma voleo i da je veoma cenio njenu inteligenciju. Toliko je smatrao ispravnim ustaljene ideje svoga doba o ženama da nije mogao da se načudi tolikoj inteligenciji. O Mariji Bonaparta je govorio da je „sposobna da radi kao muškarac”. Lu ga je zaprepašćivala: ne samo da je blistala na intelektualnom planu, nego je i zračila svojom pojavom.

Kako i zašto se probila do njega 1912-1913. godine, u vreme kada je o psihoanalizi počelo ozbiljnije da se priča?

U pedesetoj godini, događa joj se da se zapita o smislenosti svoga života. Prvi put živi - moglo bi se reći, mirno - s Andreasom. U Getingenu nisu baš mnogo popularni. Ne družu se ni sa kim. Ona i dalje piše, ali je svesna da nije umetnik; štaviše, uopšte nema iluzija o svom književnom delu. U najbolju ruku, stvarala je „lutke”, kako to kaže Mikelandelo za svoja dela. Rilke je od njega preuzeo termin da označi melanholiju umetnika koji je postigao „samo to”...

Svskog proleća, Lu beži od monotonije putujući po Evropi u pratnji Zemeka, koji jednog dana odbija da je ubuduće prati. Dosadilo mu je da stalno bude u drugom planu, shvatio je da se ona nikad neće udati za njega, te učtivo prekida njihovu jedanaestogodišnju vezu.

Pati, ali nije od onih koji su spremni da joj nose kofere dok ona flertuje s lepim momcima.

Lu piše: „Ljubavni život, prirodan u svim svojim oblicima, a možda ponajviše u onim najuzvišenijim, zasniva se na principu nevernosti.” I dolazi do zaključka da je zaista bolje baviti se problemima ljudi od krvi i mesa, naročito njihovim seksualnim nagonom, tom tako jakim silom, nego izmišljati neke nepostojeće likove.

Ugrabiće stoga prvu priliku da stupi u kontakt s Frojdom. U Berlinu je upoznala Karla Abrahama, iz prvog naraštaja psihoanalitičara, koji je očaran njome. Abraham piše Frojdu: „Lu Andreas-Salome je osoba dubokog i istančanog uma. Dolazi zimom u Beč i volela bi da prati naše radne seanse...” Lu, sa svoje strane, direktno upućuje molbu Učitelju. Dobija pristanak i 25. avgusta 1912. godine dolazi u Beč, gde će prisustvovati slavnom „radnim seansama sredom” na kojim se okupljaju sledbenici.

Nekoliko dana kasnije, na Trećem kongresu psihoanalize, koji se održava u Vajmaru - to je prvo javno istupanje grupe - biće predstavljena Frojdu. Za to se pobrinuo njen tadašnji ljubavnik, švedski psihoanalitičar Poul Bjere.

Odmah će se njena jednostavnost i prirodnost dopasti Frojdu. Najpesimističniji čovek na svetu, onaj koji će reći: „U planu Stvaranja nije zabeleženo da čovek bude srećan”, zapanjen je poverenjem koje Lu ima u veličanstvenost i lepotu života. Priča se da se Učitelj nasmejao pred detinjom žestinom s kojom je rekla: „Hoću da naučim psihoanalizu.” Kakav preokret!

Ubuduće, Lu će sredom sedeti pored njega. Umeće da se dopadne i drugima. „Sesticu će prihvatiti petoro-šestoro mile braće”, reći će Frojd. Kao da je među svojimima...

Preostaje joj samo da prione na posao. Provešće jedan semestar u Beču i njeni nastupi biće veoma cenjeni. Mnogo sluša, štrikajući u isto vreme, govori jedino kad ima šta pametno da kaže i tada uvek pogađa suštinu.

Frojdm smatra da je „strahovito inteligentna”. Takođe je i odličan diplomata. Čvrsta kakva je, spremna je, ako treba, da ospori pozicije samoga Učitelja, ali iako mu ponekad veoma kontrira, uspeva da sačuva njegovo poverenje.

Neće, na primer, nikad popustiti oko narcisoidnosti, o kojoj misli sasvim drugačije od Frojda. Što je još gore, to će i napisati. Ali u vreme najgorih kriza kroz koje će tokom godina proći grupa koja se okuplja sredom - Jungova „izdaja“, Adlerov odlazak, odmetanja, podele, rascepi - Lu će ostati nepokolebljivo verna Frojdu, ohrabrujući ga u borbi protiv otpadnika. To će joj jednog dana doneti zlatni prsten, jedan od pet namenjenih njegovim miljenicima.

Po današnjem protokolu seansi i po sada utvrđenim pravilima, ne može se baš reći da ju je Frojd analizirao, ali je tada praksa još bila nedovoljno definisana i, po svemu sudeći, Lu mu se nadugačko poveravala bilo tokom šetnji, bilo kada bi je dopratio peške s nekog prijema na kome bi je duže zadržao, bilo nedeljom po podne... U svakom slučaju, ubrzo se oseća sposobnom da sama uzme pacijente na analizu i Frojd je u tome podstiče. Svog prvog pacijenta, jednu devojčicu, uspešno će izlečiti.

A muškarci? Nipošto nije odustala od „ljubavnih gozbi“, tih eliksira mladosti. Zašto bi ih se lišila kada joj je apetit nesmanjen? Toliko se dobro drži, sa sigurnošću žene koja zna da je poželjna, da se niko nikada nije usudio da joj prebaci godine.

Čovek s kojim, kako se to kaže, deli život posle Zemeka jeste, dakle, jedan švedski psihoanalitičar, Poul Bjere - lep, plav, obrazovan, trideset četiri godine u trenutku njihovog prvog susreta, oženjen ženom sedamnaest godina starijom, koja je zbog sifilisa na kraju ostala paralizovana, a kojoj se zakleo na vernost. On je izuzetno ugledan lekar u Stokholmu.

Pre nego što ga je upoznala kod jedne zajedničke prijateljice, napisala je u *Erotici*: „Seksualna strast je božanska ludost... Fizička ljubav dira u srž bića i mora se smatrati vrednom i svetom.”

Po svemu sudeći, s Bjereom je barem nekoliko meseci uživala u toj „božanskoj ludosti”. Poput Zemeka, Bjere gotovo da se i ne pominje u njenim memoarima. Ali on nju nikada nije zaboravio. Pred kraj života dao je intervju za *Špigl* u kome kaže:

„Odmah se zapažalo da je Lu nešto posebno. Imala je dara da prodre u dušu čoveku koga je volela. Njena ogromna moć koncentracije raspirivala je, da tako kažem, partnerov intelektualni žar. Za čitav svoj dugi život nisam sreo nikoga ko bi me razumeo

tako brzo, tako dobro i tako potpuno. Neuobičajeno snažne volje, volela je da likuje nad muškarcima. Mislim da je Niče bio u pravu kada je govorio za nju da je đavo... Moguće je da je uništila mnoge živote i brakove, ali je bilo podsticajno biti u njenom društvu. Osećala se u njoj neka žica genija. Čovek se osećao značajnijim u njenom prisustvu. Težila je da se oslobodi svoje jake ličnosti, ali nije u tome uspevala. Lu je bila neslobodna žena.”

Bjere nije bio ništa više „slobodan” od nje! Ljubomora njegove žene, za koju se osećao obaveznim da se brine, kobno je komplikovala njegovu vezu s Lu, koja nije htela ni da čuje za tu nepotrebnu suprugu.

Opisuje ga (u *Dnevniku iz godine provedene s Freudom*) kao kompulzivnog neurotičara, stidljivog i nepoverljivog u društvu, bez unutrašnje slobode, koji puca od uobraženosti, a neće to da prizna. I pored toga ga je zadržala kraj sebe dve godine.

Freud nije mnogo cenio Bjerea. Na njegov zahtev ga je primio dvatri puta; Šveđanin je došao iz Stokholma da mu izloži svoja neslaganja s freudovskim postavkama. U stvari, on je mnogo više za jednu ličnu teoriju koju naziva psihosintezom nego što je pristalica Freudove teorije. Priznaje postojanje nesvesnog, važnost snova i neuroze, ali u lečenju pacijenata od njihovih poremećaja računa na dobronamerne sile u čovekovoj prirodi. Sam Freud nikada nije verovao u dobrotu ljudske prirode! Bjere je sačuvao neprijatnu uspomenu na Freudov ledeni pogled...

Kada je odlučio da se vrati iz Beča za Stockholm, Lu mu je već presudila... i zamenila ga jednim drugim švedskim psihoanalitičarem, Gebattelom.

Ovaj je dvadeset dve godine mlađi od nje i lud je za njom.

Malo se zna o njihovoj vezi, sem da se odigrala između 1911. i 1915. godine, u periodu tokom koga su se intenzivno dopisivali. U pismima se oseća postepena promena tona (prelaze na „ti” oko 1913. godine), koja svedoči o novoj intimnosti u njihovim odnosima.

I sam Gebattel, izvanredan stručnjak, udaljiće se s mukotrpnog freudovskog puta koji ne dopušta nikakva odstupanja. Ono što čine i što će činiti nevernici koji tresu još uvek nežno drvo psihoanalize, i koje će Freud jednog po jednog izopštiti, jeste da prosto i

jednostavno otpisuju seksualnost! „Seksualnost je nebitna”, reći će Adler.

Zanimljivo je usput primetiti kako su obrazovani, civilizovani ljudi, naučnici, privučeni novošću psihoanalize, jer su u početku stali uz Frojda, bili bukvalno ugušeni sveprisutnošću seksualnosti, što je dokaz da nisu bili baš načisto sa svojom. U svakom slučaju su se brže-bolje potrudili da izostave tu dimenziju iz svojih radova i svoje prakse.

Lu se odmah ogradila od Junga, ali će prisustvovati sastancima koje organizuje Adler, ma koliko to iritiralo Frojda. Ili si uz Frojda ili si protiv. Međutim, obe strane su se složile da Lu prisustvuje radnim seansama obe grupe. Ne vidim ko bi drugi mogao da dobije takvu povlasticu.

Među neposlušnim sledbenicima nalazi se i jedan prelepi, plavi Hrvat od trideset pet godina, lekar, koji redovno uzima pacijente na analizu pri neurološkoj službi bolnice u Beču, zahvaljujući slobodoumnosti direktora bolnice. Zove se Viktor Tausk. Lu pohađa njegove časove uvoda u psihoanalizu; on joj predlaže da ide s njim u jutarnje vizite. Priča se da je natprosečno talentovan. Šesnaest godina je mlađi od Lu: to ne pričinjava smetnju ni njemu ni njoj. Neće gubiti vreme na udvaranje.

Tausk je prethodno živeo haotičnim životom. Bio je sudija, pa onda novinar. Od jednog neuspelog poduhvata do drugog, došao je do studija medicine; bio je pred završnim ispitom kada upoznaje Lu. Odmah je oduševljeno prihvatio psihoanalizu, možda zato što se nada da će uz pomoć nje moći da razreši konflikte u sebi. Na radnim sastancima, Frojdu se čini previše plahovitim i sklonim da se upušta u avanture - prava „divlja zver”, kako on kaže. Upravo je to ono što privlači Lu: borba u Tausku između „primitivne životinje” i analitičkog duha. Nada se da će ga njena ljubav smiriti.

„I ljubav učini ono što je mogla da učini...” - lepo je sročio H. F. Peters.

Srećni su zajedno i ponašaju se dosta diskretno. Često odlaze u bioskop *Uranija* da gledaju prve neme filmove. Za razliku od nekih intelektualaca, Lu predviđa da će se ta umetnost veoma razviti. Razgovaraju o filozofiji - pojam koji Frojda izvodi iz takta - i ona je

zapanjena Tauskovom pronicljivošću. Taj Hrvat je prvi put u životu, nakon jednog neuspelog braka, pronašao lepu, izuzetnu ženu pored koje se oseća dobro.

Frojd je hteo da se razide s Tauskom, činilo mu se da je ovaj opasan za psihoanalizu, ali kako Lu oseća naklonost prema tom mladom čoveku, Frojd će ubediti sebe da Tausk vredi više nego što se to njemu čini. Dozvoliće mu da ostane uz njega.

Međutim, Lu mu neće dozvoliti da ostane kraj nje. Završila je s dugim studijskim boravkom u Beču, dovoljno se naoružala znanjem da može da postane profesionalni analitičar, i odlučuje da se vrati u Getingen... Tausk je izvan sebe. Razume on teoriju ljubavi kojom Lu želi da ga uteši: ljubav je bazična strast koja - poput oluje - kad se stiša, ne može da se produži. Tausk zna da je ona u pravu, ali svaka ljubav bi da bude večna. Budući da je i dalje veoma zaljubljen u nju, raskid ga snažno pogađa. Posvećuje se poslu, polaže ispite, postaje glavni lekar jedne vojne bolnice tokom rata i nakon veoma teških trenutaka, kada je mir ponovo zavladao, izvršava samoubistvo, odsekavši sebi testise dan uoči svoga venčanja.

Lu će reći povodom njegove smrti: „Očigledno je da je umro smrću koja je odgovarala njegovoj silovitoj prirodi, ali je isto tako očigledno da je bio bolestan čovek.” Frojd je još davno uočio njegovu krhkost.

Lu dakle otpočinje novi život: postaje psihoanalitičar u Getingenu. Tokom 1911, dogodiće se nešto o čemu nikome neće hteti da priča, a što će joj naneti dubok bol i oduzeti joj na neko vreme osmeh s lica: majka joj umire u Sankt Peterburgu, mila „muška” koju je toliko izluđivala kad je bila mlada! Pretrpela je još jedan surov gubitak: umrla je njena veoma draga prijateljica Frida fon Bilov. Nešto kasnije će je snaći i samoubistvo brata Aleksandra, ali je ništa ne ostavlja dugo poraženu.

Voli svoju kuću iz koje ima lep pogled, svoju baštu, svoja drveta, šume u produžetku, svog psa. Muž joj, izgleda, ne smeta previše: ne pominje ga u *Dnevniku*. Nikada nisu imali neke posebne teme za razgovor. Pometnja koja je nastala zbog deteta koje je Andreas napravio sluškinji Mariji Stefan odavno je prevaziđena. Uostalom,

dete je umrlo. Andreas joj je ubrzo ponovo napravio dete i Lu joj to nikada nije oprostila, optužujući je do smrti da joj je „ukrala dvadeset godina života”, ali je zato zavolela dete koje je preživelo, „malu Mariju”, Marihen. Ništa ne može da se poredi sa ženom koja svesno neće da rodi i koja, otkrivši u kasnijim godinama da ima materinsku žicu, pronađe sebi neki predmet ljubavi, kao što se to dogodilo sa Simon de Bovoar... Lu se izuzetno vezuje za Marihen, koja je odano služi. Na kraju će je Lu usvojiti i proglasiti je svojom naslednicom.

Malo-pomalo, počinje da dobija pacijente koje joj Frojd i drugi šalju. Učitelj i ona se dopisuju, u početku s vremena na vreme, a onda sve češće. Lu mu piše sve duža pisma. Danas nam je njihova korespondencija dostupna: objavljena je i na francuskom. Tu se može naći kako je došlo do onoga što biografi zovu „razmenom fotografija”. Lu piše 29. oktobra 1913. godine:

„Dragi profesore, videla sam pre nekoliko dana kod doktora Ajtingona jednu vašu izuzetno uspele fotografiju iz profila koju je snimio jedan od vaših sinova. I eto, ne mogu da se uzdržim da vam ne zatražim, tačnije da vas ne zamolim nešto: da li bi bilo moguće da mi vaš sin nabavi jedan primerak ove slike?”

Frojd joj odgovara: „Draga gospođo, hoću da udovoljim (uz malu izmenu) vašem zahtevu, pod uslovom da i ja budem na dobitku, to jest da u zamenu za moju sliku dobijem vašu...”

Izbija rat. Iz Getingena odlaze svi mlađi muškarci. Andreas je prestar, ali su oba Frojdova sina mobilisana. Učitelj je veoma zabrinut i postaje pomalo nacionalistički nastrojen. To ne sprečava psihoanalitičare da održe kongres na kome sve vreme jedni drugima vade oči.

Lu radi, piše *O analnom i seksualnom*⁵, verovatno njen najveći doprinos psihoanalitičkoj literaturi. Frojd će je triput citirati u svojim delima, što veoma retko radi. Delo će biti objavljeno 1916. godine.

Pišu jedno drugome - njena pisma su beskonačno duga - o narcisoidnosti, o dečjoj neurozi, o pojedinačnim slučajevima... Frojd joj odgovara s jasnošću koja mu je svojstvena.

Takođe mnogo pričaju i o ratu, ali se Lu ponajviše poverava svome *Dnevniku*, ispisujući stranice i stranice o onome što je rastrže: o ratu

između Nemačke, u kojoj živi, voli i piše, i Rusije, zemlje koju smatra svojom. Besna je. Rat je, po njenom mišljenju, stimulans koji je potreban starim, umornim nacijama. Niko ko vodi autentičan i produktivan život ne oseća potrebu za takvim stimulansima. Međutim, svako od nas mora da učestvuje u ratu, jer smo svi mi ubice samih sebe i drugih. Da ima sina, poslala bi ga u rat.

Lu se bori protiv predrasude da rata ne bi bilo da su žene na vlasti. Kakva glupost! Materinstvo nameće majci dužnost da prihvati ljubav svojih sinova, ali isto tako i njihovu agresivnost i mržnju. Užasava se političkih klišea kojima se opravdava rat i propagande po kojoj samo neprijatelj ima bolesne pobude, dok smo „mi” dužni da se borimo i pokažemo našu hrabrost. Ukratko, rat je samo privremeni pad u primitivno stanje.

Polemiše u novinama s najpoznatijim komentatorima, lepi u svoje beležnice „ono što je videla”: vozove pune ranjenika, žene koje ponosno pokazuju sinove u zavojima; beleži takođe i imena poginulih sinova svojih poznanika. I piše Frojdu...

Ovaj je na vrhuncu mizantropije. Osećanje potpuno strano Lu. Skreće mu pažnju na činjenicu da se „iza ljudskih aktivnosti nalazi ponor gde se najdragoceniji i najniskiji nagoni međusobno uslovljavaju, a mi ne možemo da razlikujemo koji je koji. Zato smo u nemogućnosti da donesemo konačan sud.”

Frojdoz zaključak koji je poverio Abrahamu: „Njen optimizam je suviše duboko ukorenjen da bi se mogao uzdrmati.” Pa ipak, taj optimizam nije baš tako nepokolebljiv: „Rat... ne verujem da ćemo ikada posle toga umeti da se ponovo radujemo.”

Čak i „velikim ratovima” jednom dođe kraj, ali po koju cenu za zaraćene strane! Francuska, koja je pretrpela udarac na svom tlu, teško je pogođena. Izgubila je milion i četiristo hiljada ljudi u pravim klanicama. Skoro sav svoj podmladak. Zemlja se od toga nikada neće oporaviti, a pritom ju je dolazak Amerikanaca u poslednji čas spasao poraza.

Nemačka nije ratovala na svom tlu, ni taj put ni dvadeset godina kasnije. To sve menja. Pa ipak, izgubila je još više ljudi nego Francuska i potpuno je propala, izgladnela, iscrpena... Nesnosna inflacija uništava valutu. Za kupovinu nekoliko krompira potrebna su

puna kolica novca. Komunisti izazivaju ozbiljne unutrašnje nemire, jer veruju da je kucnuo čas da se dokopaju vlasti, kao što su uradili boljševici u svojoj zemlji pošto su potpisali poseban mir s Nemačkom.

Kada je Lu saznala za to, provela je noć u suzama. Veoma teško proživljava konfiskaciju „njene” Rusije. Nema nikakvih vesti od porodice. Revolucija 1917. je zabrinjava. Jada se Frojdu, koji joj, kao i uvek, srdačno odgovara, kratko i u svom stilu: „Verujem da je nemoguće osećati simpatiju prema revolucijama pre nego što im dođe kraj. Zato bi trebalo kratko da traju. Jednom rečju, čovek postane reakcionar baš kao onaj buntovnik Šiler prema Francuskoj revoluciji...”

Nakon što je poverovao da mu je jedan sin poginuo, saznao je da je ipak živ. Ali se Frojdu „ljudska zver” i dalje čini podjednako zastrašujućom, neukroćenom, neukrotivom.

Godine 1918. Lu mu piše pri svetlosti sveće. U Getingenu nema više ni struje, ni uglja za grejanje. Frojd šalje pismo iz Beča u kome priznaje: „Svi smo mi izgladneli prosjaci.” Od jedne mađarske revije s kojom saraduje traži da mu se plati u krompirima.

Španska groznica hara među neuhranjenim stanovništvom. U Nemačkoj će kaos i odricanja potrajati mesecima.

U Getingenu Lu počinje da cupka u mestu. Ne može više da putuje. Ne može čak ni da plati sebi kartu da ode na kongres u Budimpeštu, ni kasnije na jedan drugi u Hagu. Rekli smo da se njena stipendija od ruske države ugasila 1914. godine, a ni pacijenata nema više kao ranije. Sve će se to kasnije popraviti, radiće čak i previše, i Frojd će je upozoriti: deset seansi analize dnevno je više nego mnogo!

U teškim trenucima, on joj pomaže finansijski. Kada su potrebne popravke na kući u Getingenu, on ih plaća. Kada bude dobio Geteovu nagradu, uz koju sleduje lepa suma, daće joj jedan deo. Srećom, osim putovanja, Lu je uvek imala skromne prohteve, a kuća je u njenom vlasništvu. Ne zna se u kolikoj meri Andreas učestvuje u kućnim troškovima i da li uopšte učestvuje, pod pretpostavkom da i dalje prima fakultetsku platu. Lu ne beleži takve detalje u svom *Dnevniku*.

Rat je prouzrokovao svakojake psihičke poremećaje za čije se lečenje klasična lekarska pomoć pokazala nedovoljnom. Lekari počinju da primećuju da izvesni Frojd, dotad nepoznat i omalovažavan, zna ponešto. Profesija analitičara, za koju se toliko borio, biva sve više priznata.

Tako Lu 1923. godine provodi šest meseci u Kenigzbergu, analizirajući zajedno pet lekara i nekoliko njihovih pacijenata. To iskustvo je istovremeno iscrpljujuće i obogaćujuće, zbog poverenja onih koje je uspela da otrgne od bolesti. Piše Rilkeu, koji tada živi u Švajcarskoj: priča mu čime se bavi, kakvim je to osećanjima ispunjava, i kako se ponovo uverila da je za umetnika put spasa umetničko delo, a ne analiza, koja, na neki način, može da „oslobodi od demona, ali i da otera anđele koji pomažu pri stvaranju”.

Jednog dana je pozivaju u Minhen, u jedan sanatorijum u kome su pretežno žene. Tu provodi nekoliko dana, a onda primećuje da se direktor toliko dobro oslobodio svojih sopstvenih inhibicija da spava sa svim pacijentkinjama. Daleko od toga da je ona sama svetica, ali takve stvari ne podnosi. Vraća se u Getingen.

Tamo pažljivo sluša neurotičare i histerike. Takođe pomalo i piše: članke za Frojdovu reviju *Imago* i za *Književni odjek*.⁶ Objavljuje tekstove napisane pre rata i jedan čudan komad u stihovima pod nazivom *Đavo i njegova baba*. Ipak je najviše zaokupljena svojim bolesnicima i brigom za braću, kojoj život visi o koncu. U nadi da će moći da uspostavi kontakt s njima, piše jednom uvaženom članu Rajhstaga koji je, kako smo videli, nekada bio veoma zaljubljen u nju: Georgu Ledeburu. Ledebur joj vraća neotvoreno pismo.

Nije poznato da li je dopuštala sebi poneku „ljubavnu gozbu” s nekim lepim lovokradicom na koga bi naletela u šumi, pa čak ni da li joj je uopšte bilo do toga. Iznela je, kako smo videli, svoj konačni stav o gašenju seksualnog apetita kod žena u poodmaklim godinama. Ona sama, oko šezdesete godine, ima zdravstvenih problema zbog kojih - privremeno - gubi skoro svu kosu i još poneki kilogram. S čipkanom kapicom na glavi priznaje da se prvi put oseća „s one strane”.

Čim joj je kosa ponovo izrasla, vraća joj se samopouzdanje. Izgubila je svoj večno mlad izgled, ali ne i šarm, poletnost, onu ljubav prema životu koju je uvek posedovala. Međutim, zaista se čini da ne oseća više potrebu za muškim pogledima, niti za bilo čim što iz toga sledi. U jednom Frojdovom pismu iz 1929. godine, na kraju jednog odeljka, stoji: „Drago mi je što vaš stari muž zna da vam starost učini veselijom, hoću da kažem 'dostojanstvenijom'.” Nemoguće je naći njeno pismo na koje se odnosi ovaj kratki komentar, ali možemo da pretpostavimo da se Andreas civilizovao otkako se više ne boji da je izgubi, te da im se čak ponekad desi da povedu ozbiljan razgovor. Ona mora da više, jer je Andreas ogluveo...

Nebitno: tih godina ona voli svoj način života, te periode intenzivnog rada. Piše Rilkeu: „Moje bavljenje psihoanalizom čini me toliko srećnom da ne bih prestala time da se bavim ni da ležim na milionima.”

Još je opsednuta problematikom koju je načela u svojoj prvoj knjizi, *Borba za Boga*: gubitkom vere i nostalgijom za Bogom. Ne samo da je studije psihoanalize i bavljenje istom nisu udaljili od toga, nego su učvrstili njeno ubeđenje da što se više približavamo izvoru života, sve smo bliži Stvoritelju. Međutim, iako čvrsto odbacuje svaku srodnost između religije i seksualnosti, priznaje da se naša predstava o Bogu može isto tako smatrati jednom erotskom projekcijom. Čulno uživanje nije nipošto svetogrdno; tačnije rečeno, za Lu su molitva i seks u veoma bliskoj vezi i uvek će ostati međusobno zavisni.

Kada su u prilici da je čuju ili da pročitaju njene spise o ovoj temi, psihoanalitičari su ovakvim viđenjem zapanjeni. I sam Frojd je bio impresioniran. Uvek će biti zahvalan Lu zbog iskrenosti s kojom istupa za i protiv i s kojom brani svoje ideje.

Od vernih Frojdovih sledbenika ostala je veoma bliska s Ferencijem i Abrahamom. Provode zajedno nekoliko dana kod Georga Grodeka. Dok radi u jednom sanatorijumu u Gornjoj Bavarskoj, Ferenci jamči direktoru da je njen rad ozbiljan.

U potpunosti je posvećena svome zanimanju.

Da Lu ume da se dosađuje, dosađivala bi se daleko od Frojda. Međutim, Frojd je poziva da provede nekoliko dana u Beču.

Smeštena je kod njega u ulici Bergase broj 19, na adresi koja je postala slavna, u gostinskoj sobi koja gleda na dvorište. Ostaće tu šest nedelja. Frojdova majka i žena su je lepo primile. Oba sina i dve starije ćerke, obe udate, ne žive više u porodičnoj kući. Njegova najmlađa ćerka Ana, i dalje neudata sa svojih dvadeset osam godina, nesigurna je u sebe. Kao mlađa sestra lepotice Sofije, Ana misli za sebe da nije privlačna. Bila je pet godina vaspitačica, a zatim se brine o izdavanju dela iz psihoanalize; njen otac, koji je ostao bez drugih kćeri, sve češće hoće da je ima uz sebe kako bi je uputio u svoj rad. Analizirao ju je i smatra da je lečenje bilo uspešno. (I drugi su analizirali svoje ćerke: recimo Melani Klajn.) U dva navrata je udaljio moguće prosce, što nju nije posebno pogodilo. Frojd smatra da joj je sad potrebno žensko društvo i bio bi srećan kad bi Lu i ona postale prijateljice. Ljubav prema životu i neprolazna mladost koje krasi Lu čudesno će delovati na Anu, a istovremeno će Lu, vešta u prenošenju svoga znanja, umeti da je uputi u psihoanalitičku teoriju.

Frojd će, u suštini, poveriti Lu ono što mu je najdragocenije. Da je bilo moguće, to bi ih još više zbližilo. Između njih će se uspostaviti odnos kao da su otac i ćerka, a u isto vreme Ana će se donekle preobraziti, sva oduševljena životnošću svoje prijateljice. Kada Lu bude bila primorana da se vrati kući i nastavi s konsultacijama od kojih se izdržava, Frojd, Lu i Ana će uspostaviti izuzetnu korespondenciju utroje, koja daje utisak da se nisu ni rastajali. Lu i Ana se obraćaju jedna drugoj na „ti”. Njihovoj međusobnoj nežnosti nema kraja. Ana štrika niz tunika za Lu, koja je odavno prestala da misli o svom izgledu i smrzava se kod svoje kuće.

Iznenada će nesreća zakucati na Frojdova vrata. Njegova ćerka Sofija naprasno umire u Hamburgu od španske groznice. Frojd je van sebe. I kod njega će se ubrzo pojaviti problemi s vilicom i biće prvi put operisan. Otpočinje dugo mučenje. Istovremeno su to godine (1920-1930) kada psihoanaliza doživljava pun procvat, kada se o Frojdu intenzivno priča, kada ga jedni izuzetno poštuju, a drugi ga smatraju đavolom ili Atilom glavom i bradom, pravom kataklizmom...

Činjenica je da tamo kuda on prođe nežna trava nevinosti više ne raste!

Krajem septembra 1922. godine, Lu, Ana i Frojd zajedno prisustvuju kongresu u Berlinu. Da bi im udovoljio, organizator kongresa Maks Ajtingon smestio ih je u isti hotel. Lu, koja se nešto loše osećala, premišljala se da ne dođe, ali joj je Frojd napisao: „Dovedite nam onu jedinstvenu Lu koju ništa ne može oneraspoložiti...”, i ona je došla.

Ana se znatno menja nabolje iako je pritisak oca, koji ne bi podneo da je izgubi, toliki da je njena inhibicija prema muškarcima verovatno neiskorenjiva. Uz Lu je mnogo šta naučila, računajući, po nekim glasinama, i lepotu lezbijske ljubavi. Uspešno se specijalizovala u analiziranju dece.

Dani provedeni u Beču su obogaćujuće iskustvo za Lu koja će, zahvaljujući Ajtingonovoj podršci, uzeti na analizu nekoliko pacijenata i uz njih uznapredovati. Odnosi s Frojdom i njegovom ćerkom su na vrhuncu nežnosti. Lu i Ana čak nameravaju da zajedno pođu na jedno dugo putovanje.

Kao grom iz vedra neba, u februaru 1923. godine na Frojdovoj vilici pojavljuje se mali tumor. On predoseća da je to rak, koji još niko ne pominje, ali nastavlja da puši svoj tomпус. Tumor raste. U tajnosti traži savet od jednog specijaliste, koji mu preporučuje odstranjivanje. Operisan je odmah sutradan. U trenutku kada je sam u sobi, nastaje jako krvarenje; drugo počinje u toku noći: spasen je zahvaljujući čoveku koji je ležao na susednom krevetu...

Ovaj put, rak je identifikovan i to mu je saopšteno; zahvaćene su obe vilice i jezik. Od 1923. pa do 1939. godine, Frojd će trideset i jedan put biti podvrgnut operaciji kako bi se odstranila zahvaćena tkiva i napravila neka podnošljiva proteza... Sve mu je mučenje, osim tomпусa koje puši u tajnosti.

Pre nego što se bolest pojavila, Ana je, uz Ajtingonovu podršku, planirala da se nastani u Berlinu. O tome više nema ni govora. Njeno mesto je više nego ikad uz oca. Lu je savetuje u tom pravcu, Frojd to naslućuje i zahvalan joj je zbog toga. Ana je centar njegovog života, njegova uzdanica i njegova briga, a Lu obasipa najsitnijim pažnjama. Poklanja joj bundu da bi mogla da zameni staru, izlizanu. Bere za nju cveće u parku Tegel, kuda je došao da se s jednim drugim specijalistom posavetuje oko nove proteze.

Lu je istovremeno potresena i ozlojeđena pričom o njegovim operacijama, koja naglo stvara napuklinu u njenom optimizmu. „E, da mi je znati ko to nanosi toliko zlo, iščupala bih mu i ruke i noge!” uzvikuje Lu. „Udarate glavom u zid”, konstatuje sarkastično Frojd. „Zašto?”

Frojd i dalje mnogo radi, piše i objavljuje, ali gubi sluh. To otežava bilo kakav razgovor s njim. Njihova prepiska se pak nastavlja.

IX

Krajem 1929. godine Lu je ta koja, zbog operacije stopala, leži šest nedelja u bolnici u Getingenu, gde svako popodne prima pacijente na analizu. U jednoj drugoj sobi, Andreas će nešto kasnije provesti tri meseca i umreti lagano, bez bolova, u osamdeset petoj godini.

Tada Lu prvi put saznaje da je njen muž bio popularan među učenicima, pa čak i među kolegama. Takvog čoveka, kakvim joj ga drugi opisuju, ona nije poznavala. Reklo bi se da je bilo krajnje vreme da to primeti!... U skladu s njenom prirodom, to otkriće izaziva u njoj samo radost.

Međutim, u godinama je kada mašina počinje da se kvari. Morala je još dvaput da operiše stopalo; dijabetes je sprečava da jede slatkiše koje obožava. Svi ti problemi su banalni i ona se ne žali. Kasnije će biti ozbiljnije.

Ubrzo zatim, Frojd joj - sa zakašnjenjem - čestita sedamdeseti rođendan, koji je propustio. „Možda sam želeo da vam baš tog dana saopštim koliko vas cenim i koliko vas volim”, dodao je. (Posle njene smrti, kazaće jednom prijatelju u poverenju: „Mnogo sam je voleo, ali, interesantno, nisam osećao ni trunku seksualne privlačnosti.”)

Budući da je primorana da smanji svoje aktivnosti, Lu koristi ovaj prinudni odmor da napiše jedno delo do koga joj je veoma stalo. Nazvala ga je: *Moja zahvalnost Frojdu*.

Frojda pozitivno ocenjuje ono što je prava retkost u psihoanalitičkom pokretu: da neko bez rezerve prihvata položaj učenika, a da u isto vreme ima potpunu slobodu mišljenja u odnosu na doktrinu i na Učitelja.

Frojda ne vređaju njene jeretičke ideje. Na primer, kako vidi Boga. To svakako nije uobičajeno viđenje, ako tako smem da kažem, bio

neko psihoanalitičar ili ne. Za nju, Bog nije ničiji, on je neprisvojiv, nemoguće ga je imenovati i neophodan je. Znamo za nju da nije nikakva bogomoljka. Razmatrajući u detalje pitanje „religioznog rešenja”, koje bi, po njenom mišljenju, moglo da bude pozitivno, Lu piše: „[...] ali će uvek postojati rizik da takvo rešenje bude nesrećno, jer u veri nema vaskrsnuća iza koga se ne nazire raspeće”.

Delo će biti prilično loše prihvaćeno među psihoanalitičarima, ali se Lu to ne tiče. Ana joj je napisala: „Veoma si obradovala tatu! Dok je čitao, stalno je naglašavao: 'Lu je stvarno jedinstvena! Nema joj ravne!’”

Lu počinje fizički da propada. Lomi ruku i primorana je da leži usled bolova u bubregu. Zatim će joj zbog raka odstraniti dojku. Napuniće onda grudnjak vatom i reći kroz smeh: „Niče je, sve u svemu, bio u pravu. Sada stvarno imam lažne grudi!”

Nije usamljena. Marihen se udala za jednog stolara i par živi s njom u prizemlju kuće. Imaju dece, eto malo radosti. Jelo joj donose u njenu sobu, koju je stolar proširio dodavši verandu. Uvela je telefon, te tako ostaje u kontaktu s nekolicinom prijatelja. Poneka vest joj i dalje stigne od Frojda, koji ide s operacije na operaciju, i od podjednako srdačne Ane. Međutim, Lu se povukla iz sveta psihoanalize. Već dugo ne prati sastanke i kongrese. Njene bolesti je postepeno udaljavaju od prakse, iako još dobija mnogo pisama u kojima ljudi traže njen savet.

Nacisti su preplavili Getingen. Građani tog malog mesta su im mahom naklonjeni. Desetog maja 1933, u Getingenu će, kao i u Berlinu i u drugim nemačkim gradovima, na glavnom trgu biti spaljena dela uklonjena revnošću studenata i vlasti iz gradskih biblioteka: Frojd, Šnicler, Tomas Man i drugi. Lomača je gorela u prisustvu rektora univerziteta.

Nemoguće je da Lu o tome ništa nije znala, ali ni u svom *Dnevniku* ni u bilo kom drugom spisu ne pravi ni najmanju aluziju na to dešavanje. Hitler je za nju ne-događaj.

Takođe joj sigurno nije nepoznato šta se dešava u Berlinu među psihoanalitičarima, na koji način je Ajtingon udaljen i svi članovi jevrejskog porekla isključeni iz Nemačkog društva za psihoanalizu, da je Jung brže-bolje pozdravio ovo proterivanje, dok je na Frojda

izvršen pritisak da se složi s izbacivanjem svih tehničkih termina iz rečnika psihoanalize. Naravno, on je to odbio.

Poznato joj je da oko Učitelja mnogi emigriraju, računajući i njegovu najbližu rodbinu. Međutim, ona ostaje u oblacima. Zaokupljaju je njene arhive, njeni rukopisi, Rilkeova pisma - jednom rečju, ono što će ostati nakon Lu. Piše hvalisavu autobiografiju, *Osvrt na moj život*.⁷

Na kraju će, jula 1933, pristupiti Udruženju pisaca Rajha, a u julu 1936. popuniće obrazac u kome se precizira njeno arijevsko poreklo. Formalnost obavezna za sve koji hoće da objavljuju.

Elizabeta Forster Niče, ona čuvena Ničeova sestra, dobila je krila pod Hitlerom i po čitavom Getingenu nanovo pustila glasine da je užasna Ruskinja Jevrejka. Čak precizira da je finska Jevrejka. Istina je, kako je već rečeno, da su njeni veoma daleki preci bili Jevreji pre nego što su se preobratali u protestantizam u XVI veku, u Avinjonu. Čak i da se znalo za to, to verovatno ne bi moglo da dovede Lu u opasnost. Uprkos tome, Lu ima loš poriv da u martu 1934. godine ponudi izdavačkoj kući u Jeni rukopis pod nazivom *Moje slaganje s današnjom Nemačkom*. Sigurno je da je taj nesrećni postupak, koji će se na tome i završiti, delom posledica antisemitizma prisutnog u njenom detinjstvu kao u svakoj dobroj peterburškoj kući: prema neproverenoj informaciji, Frojd joj je održao lekciju i ona je rukopis povukla.

Na poslednjoj životnoj prekretnici, Lu je dužnik dvojice ljudi koji su joj ulepšali starost. Prvi se zove Jozef Kenig. Bio je to mladi filozof, stručnjak za Klajsta, koji je želeo da s njom razgovara o tendencijama u modernoj filozofiji, što ju je prijatno vraćalo u vreme kada je s Ničeom i Reom pričala samo o tome.

Drugi posetilac je bio bitniji; još je u životu i zove se Ernst Pfajfer. Došao je k Lu da zatraži pomoć za jednog neurasteničnog prijatelja, a Lu je u stvari analizirala njega, na manje-više klasičan način. Veoma su se vezali jedno za drugo. Pfajfer je taj koji danas održava sećanje na Lu i brine o svemu što se tiče izdavanja njenih dela, potrage za neobjavljenim rukopisima, itd.

Lu je umrla u snu, 5. januara 1937. godine, malo pre nego što će napuniti sedamdeset šest godina. Bila je pošteđena ratnih strahota, ali ne i ironije sudbine. Htela je da bude kremirana i njen pepeo rasut; nemački zakon je to zabranjivao. Onda je prosto i jednostavno urna s njenim pepelom ubačena u grob njenoga muža na opštinskom groblju u Getingenu. Sve u svemu, Andreas je imao poslednju reč.

Godinu dana kasnije nacisti će osvojiti Austriju, i Frojd, koji je do tada silovito odolevao nagovaranju svojih prijatelja, shvata da mora da ode. Još je trebalo da mu to i dopuste. Bilo je izuzetno teško izvući ga iz Austrije. Taj ogromni poduhvat potrajeće više od tri meseca, tokom kojih će Frojd raditi na svom *Mojsiju*. Ruzvelt, Marija Bonaparta, Ernest Džons i engleske vlasti, koje garantuju prijem Frojda i njegove porodice, trudili su se, kao i još mnogi drugi, da ga otrgnu iz ruku Gestapoa.

Prilikom jedne od poslednjih formalnosti za dobijanje izlazne vize, morao je da potpiše sledeći dokument:

„Ja, dolepotpisani prof. Frojd, potvrđujem da sam, nakon pripajanja Austrije nemačkom Rajhu, bio tretiran od strane nemačke vlasti, i posebno Gestapoa, sa svim dužnim poštovanjem i uvažavanjem mog naučnog ugleda, da sam mogao da nastavim s aktivnostima koje sam želeo, da sam u tome mogao da računam na podršku svih i da nemam ni najmanji razlog da se žalim.”

Kada mu je nacistički komesar dao da potpiše ovu izjavu, Frojd se uopšte nije protivio, ali je tražio odobrenje da doda jednu rečenicu:

„Svima toplo preporučujem Gestapo.”

Treba li spaliti Frojda? Uvek je moguće pokušati. S Isusom, Marksom i Ajnštajnom, Frojd čini jevrejsku četvorku koja je zasigurno napravila najveći kaos u svetu, naoružan, kao i ostala trojica, jedino svojim duhom. Ali ono što su sva četvorica ubacili u mozak i svest svih nas, uključujući i one koji veruju da ih to nimalo ne dotiče, prožima naše sveukupno ponašanje, pa čak i naš rečnik. Onda, pošto se već mora živeti s njima, bolje je pokušati upoznati ih kako bismo ih, ako je moguće, prevazišli i videli šta dolazi *posle*. „Svi mi gacamo po blatu, a tek poneki gledaju zvezde”, podvlači Oskar Vajld. Oni što gledaju zvezde vode igru...

X

Eto, dakle, Lu Andreas-Salome onakve kakva mi se čini da je: savršen primer srećnog spoja ženske i muške komponente. Svi mi, u izvesnoj meri, posedujemo obe ove komponente, ali su one manje ili više aktivne, u zavisnosti od obrazovanja i društvenih konvencija koje teže da ih potisnu. Kod Lu je, bez njene posebne zasluge - ko je uopšte zaslužan za ono što jeste? - postignuta kombinacija zahvaljujući kojoj je stvorena prava retkost za ono doba, a to je - slobodna žena.

Mislim da je Lu bila prva slobodna žena modernog doba koja nije morala da se oslobađa bračnih ili porodičnih stega, koja nije bila ni kraljica, ni udovica, ni očeva ili muževljeva naslednica. Ušla je u život bez igde ičega, naoružana jedino svojom lepotom, izuzetnom inteligencijom i stipendijom koju je carska Rusija davala deci preminulih viših oficira.

To je bitna stavka: da bi čovek postao slobodan, neophodan mu je novac kojim će finansirati svoju slobodu. Lu kao novinar, romanopisac, esejista i psihoanalitičar nikada nije zavisila ni od koga ko bi joj plaćao stanarinu, hotelske sobe ili putovanja. Za vreme teškog perioda nakon prvog svetskog rata ponekad joj je pomagao Frojd, ali onako kao što učitelj pomaže svom učeniku.

Na stranu materijalna nezavisnost, po čemu drugom može da se kaže da je Lu preteča „slobodne žene”, i šta je to uopšte slobodna žena? Kako izgovorimo te reči, odmah pomislimo na neku razdrljenu razvratnicu čija nejač drhti kod kuće ispred ugašenog ognjišta. Ne preterujem mnogo kad ovo kažem. U javnosti je ukorenjeno shvatanje da se slobodna žena ogrešuje o svoj pol, dužnosti, o svoju univerzalnu društvenu ulogu, a to je da se brine da porodica kao

jezgro funkcionije srećno i harmonično. Pre sto godina, to shvatanje je bilo još ukorenjenije.

I sama Lu, feministkinja-heretik, zabeležila je da se upravo u toj ulozi žena najbolje ostvaruje, a na negodovanje feministkinja svoga vremena protiv muškog ugnjetavanja odgovara, u suštini, na sledeći način: „Ne obraćajte pažnju na ono što hoće muškarci, radite ono što Bog traži od vas, jer je On vaš jedini gospodar. U tome je prava sloboda.” Ali izgleda da je malo njih bilo spremno da poslušaju njen savet.

Čini mi se da bi se danas moglo reći: *slobodna žena je ona žena koja ume da odlučuje o svom životu*. To je najbolja definicija koju je moguće dati. Biolozi će reći da je, između bremena gena od kojih se sastojimo, bremena vaspitanja koje nam je usađeno i bremena društvenog položaja koji nam je nametnut rođenjem, prostor slobodnog odlučivanja ostavljen ljudskom biću uzan. Svakako da jeste, ali sve ukazuje na to da on postoji i da u okviru tog prostora odlučujemo o svom životu. U slučaju potrebe, možemo i više puta da promenimo odluku: svako ima pravo da pogreši. Od petnaeste do šezdeset pete godine, kada kod žena prestaje svaka seksualna želja, kako tvrdi Lu koja se u to razume, imamo dovoljno vremena da se bavimo jednim ili dvama poslovima, da vidimo mnogo šta, da volimo i prestanemo da volimo nekoliko muškaraca, da se smejemo i plačemo ili pak da posvetimo, ako imamo takve sklonosti, pedeset godina života voljenom životnom saputniku vetropiru koji se posle svakog neverstva vrati kući kao da je na lastišu - i jednog dana je konačno naš, star i nemoćan...

Ako smo tu sudbinu sami izabrali, a nije nam nametnuta, ako ne trpimo porodični i društveni pritisak, pritisak profesionalnog okruženja i kruga prijatelja - svih onih koji u svakoj prilici veruju da bolje od nas znaju šta je za nas dobro - ukratko, ako ne dopustimo da drugi „upravljaju” nama, slobodni smo. Što ne znači da su eventualne greške isključene, ali ih barem činimo slobodno!

Lu je u tom smislu sušta odlučnost, po kojoj najrazličitiji ljudi, poput njene majke, pastora Giloa, Pola Rea, Ničea i tog čudnog muža koga je negde pokupila da bi ga onda obezvređila kao muškarca, klize kao voda po pačjim krilima. Ono što je zanimljivo u njenom

slučaju jeste da je bila srećna. Ništa ređe od srećne žene koja se ne stidi to i da kaže, kojoj se to vidi na licu, koja kaže drugim ženama: „Budite srećne što niste muškarci! Divno je, i toliko bolje biti žena!”

Nikada ne oseća grižu savesti, niti žali za bilo čim, i u tome stvarno možemo samo da joj zavidimo! S te strane je ženska komponenta potpuno zatajila.

Kada napušta Ničea zato što je nestalo intelektualne privlačnosti koja ju je nekoliko meseci držala, ona je kao žena koju muškarac obaspe nakitom a ona sve odnese ostavivši ga bez igde ičega.

Kada odbacuje Rea, jasno joj je da ga ubija.

Kada ostavlja Rilkea kako bi mogla da juri druge mladiće, kako to ona bez uvijanja kaže, zabija mu nož u srce.

Treba to priznati: slobodna žena je često surova poput Lu, isto kao što je to bila i jedna druga slobodna žena, Žorž Sand.

Većina razloga koji su vekovima navodili najveći deo žena na strpljivost, popustljivost, tolerantnost, lažnu potčinjenost suprugu, nestali su kad i njihova materijalna zavisnost. Ponekad se zaboravlja da je ta zavisnost nekada bila potpuna, čak i kod bogatih žena, a kakva je tek užasna sudbina čekala one koje su se usuđivale da skrenu s puta! Ranije je brak bio zatvor; u današnje vreme više podseća na železničku stanicu: uđeš, izađeš, to ne isključuje emocije, ali niko nije manje sentimentaln od žene koja nema više ljubavi u sebi. Ako je ona ta koja raskida, pazi se njenih ledenih reči!

Lu često raskida, ne baš uvek na fin način, ali je to srećna žena koja blista otkad je raskrstila sa svojim bežanjem od seksualnosti i otkad je počela u potpunosti da uživa u njoj. Nikada ranije nije se dogodilo da toliki muškarci tako intenzivno žele jednu ženu, osim možda nekih glumica, i sigurno je da joj ta pažnja laska, iako je kod nje želja da voli jača od želje da bude voljena, što baš i nije tipično ženska crta.

Toliko hvale donelo joj je i neke neprijatnosti. Pomenimo, recimo (zaboravila sam da ispričam tu scenu), neprijatnost s Frankom Vedekindom, dramaturgom, autorom slavne *Lulu* koju je Alban Berg pretočio u operu... Upoznaće se u Parizu 1894, na prijemu koji je jedna mađarska grofica organizovala za književni i umetnički krem društva. Franku se Lu izuzetno dopala i iste večeri pokušava da je

zavede - čovek je opsednut seksom - i poziva je da pođe s njim u njegovu hotelsku sobu, što ona i čini, sa svojom neponovljivom prirodnošću... Ali kada je pokušao da pređe s reči na delo, propao je na ispitu, kako se to već kaže, uprkos svemu svom zavodničkom umeću. Na kraju se osetio smešnim i, besan kao ris, pustio je koketu da ode.

Nekoliko meseci kasnije, osvetio se na fini način nazvavši svoju skandaloznu heroinu Lulu.

Lu je tako stekla i nekoliko neprijatelja...

Rekla sam kako se, po mom mišljenju, može objasniti blokada koju je imala skoro do svoje trideset pete godine. Ako neko smatra da je takvo objašnjenje neosnovano, neka ponudi neko drugo, ali ne treba preći preko toga kao da je reč o običnim boginjama. U svakom slučaju, zahvaljujući tome izbegla je mladalačke greške, a onda je s lepim apetitom nadoknadila izgubljeno vreme bez ikakvog osećaja krivice koji muči tolike žene. (Možda bi trebalo napisati: koji je mučio?) Lu, naprotiv, preporučuje „ljubavne gozbe”, te segmente života koji vas očas podmlade. Ne zanima je šta drugi misle o njoj i ide iz veze u vezu, iz avanture u avanturu, s muškarcima mlađim od sebe, ponekad čak mnogo mlađim... Ne dolazi u obzir da se ponovi ono što je doživela s rodoskrvnim bratom...

I dalje Boga doživljava intenzivno, ali na svoj poseban način, u kome nema mesta za pojam greha. U nebeskom plavetnilu traži znake njegovog postojanja, koje ponekad i nađe...

Ono u čemu od Lu ne možemo ništa da naučimo, u čemu njen primer ne može nikako da nam posluži, jeste odnos „slobodne žene” i dece. Pre svega, može li žena koja ima decu biti slobodna? Odgovor je očigledan: ne može. Dete je kraj bezbrižnosti. Ali je i to pitanje izbora. Željeno dete donosi sreću. Žena može bez žaljenja da odluči da mu izvestan broj godina posveti deo svoje slobode, znajući da će nakon toga opet biti slobodna. U današnje vreme život je tako dug... Moguće je isto tako i odbiti materinstvo i uložiti u neke druge aspekte života svu svoju stvaralačku snagu i ljubav. Neke poznate žene napravile su taj izbor.

Teško je reći da li je to bio put koji je i Lu izabrala. Rilke joj je napisao:

*„Kada budemo imali lepu i milu dečicu
Svakom sinu podariću krunu
Svakoj ćerčici venac...”*

Ali se Lu dobro pazila da ne dobije maloga Rilkea.

Nešto kasnije činilo se da želi Zemekovo dete. Ali nekim slučajem uspeva da padne s jabuke. Koja bi to žena i pomislila da se u trudnoći penje na drvo?

„Najuzbudljiviji događaj u životu Lu kao žene...”, kaže Frojd. Ono malo što je rekla na ovu temu je dvosmisleno. Kladila bih se da se plašila da ima dete, jedini lanac koji ne može tako lako da se prekine... Nemoguće je otarasiti se deteta kao što to činimo s ljubavnikom, i ono vas svaki dan na to podseća - kakav užas! Verujem da je Lu toga dana pobjegla od odgovornosti, sa zastavom ženskosti na pola koplja!

Kasnije će ukratko reći da su tri oblika ličnog ostvarenja žene: materinstvo, brak i erotska veza. Nisam imala nijedno od to troje - dodala je - ali sam se zato na-ži-ve-la...

Lu je u starosti usvojila malu Marihen i, iako to nije učinila od silne žalosti što nema decu, sigurno to treba uzeti u obzir.

Po čemu treba zapamtiti ovu apsolutno jedinstvenu osobu?

Biti slobodna žena ne mora nužno da bude cilj u životu, niti je garancija za sreću. Žene često imaju sasvim drugačije prioritete, potpuno drugačije želje. Zašto bismo sve bile svrstane u istu kategoriju? Ali kada potreba za slobodom postoji, veoma je snažna, a u današnje vreme je i veoma rasprostranjena...

Pre više od jednog veka dvadesetogodišnja Lu je to izvanredno sročila, onako kako smo to već naveli:

„Niti mogu da živim po nekom uzoru, niti mogu drugima da poslužim kao primer, ali sasvim sigurno mogu da živim svoj život, i to i nameravam po svaku cenu. Takvim ponašanjem ne zastupam nikakav princip, već nešto mnogo čudesnije što je u meni, što vrvi od života, što je puno radosti i samo gleda kako da se iskrade...”

Lu Andreas-Salome nije niti model, niti primer koji treba slediti, već je jednostavno prva žena koja je uspela da živi u skladu sa svojim bićem.

Kada su se dopisivali...

Nekoliko pisama

Rilkeova neizmerna ljubav, Ničeova neuzvrćena ljubav i Frojdovo prijateljstvo koje se granićilo s ljubavlju inspirisali su na stotine pisama napisanih Lu. Ovde je predstavljeno njih nekoliko, kako otkucaji njihovih srca ne bi utihnuli.

RILKEOVO PISMO LU u Minhenu,
8. juna 1897.

Jednog dana, nakon mnogo godina, shvatićeš u potpunosti koliko mi znaćiš.

Koliko žednom planinski izvor.

A ako je žedan ćovek pravićan i zahvalan, on neće crpsti svežinu i snagu s tog bistrog izvora i onda otići put nekog novog sunca; izgradiće kolibu pod njegovom *zaštitom*, dovoljno blizu da ćuje njegov žubor, i ostaće u toj mirnoj dolini sve dok mu se oći ne umore od sunca i srce ne počne da se preлива bogatstvom i razumevanjem. Gradim kolibe i - ostajem.

Moj bistri izvoru! Koliko ću ti biti zahvalan. Odsad želim da cveće, nebo i sunce vidim - jedino kroz tebe. Sve je toliko lepše, toliko bajkovitije tako kako ga ti vidiš: cvet na tvom obodu koji drhti od zime u mahovini, sam i neugledan - znam to iz vremena kada sam morao da gledam stvari bez tebe - ogledajući se u tvojoj dobroti vidi svoju vedru i uzdrhtalu glavicu kojom skoro da dodiruje nebo što blista u tvojoj dubini. Jedinstveni zrak sunca koji stigne prašnjav na tvoj obod pretvori se u kišu varnica u svetlosnim talasima tvoje duše. Moj bistri izvoru, kroz tebe želim da vidim svet, jer ću tako videti ne više svet, nego tebe, samo tebe!

Ti si moj praznik. Kada ti se pridružim u snu, uvek mi je kosa okićena cvećem.

Hteo bih da ti cvećem ukrasim kosu. Ali kojim? Nijedno nema tu dovoljno dirljivu i dovoljno prostu jednostavnost. Kog maja da ga uberem? - Ali sad mi se čini da ti uvek u kosi nosiš venac - ili krunu.... Nikad te nisam video bez toga.

Nikada te nisam video a da nisam poželeo da te umilostivim. Nikada nisam čuo tvoj glas a da nisam poželeo da verujem u tebe. Nikada te nisam čekao a da nisam poželeo da patim za tebe. Nikada te nisam poželeo a da nisam imao i pravo da padnem na kolena pred tobom.

Ja sam tebi ono što je štap putniku-pešaku, ali ti ne pružam oslonac. Ja sam tebi ono što je duh kralju, ali ne mogu da te učinim bogatom. Ja sam tebi ono što je najbeznačajnija zvezdica noći, taman je noć jedva razaznavala i ne videla njeno svetlućanje.

Rene

RILKEOVO PISMO UPUĆENO LU
ANDREAS-SALOME u Minhenu.

[Minhen, 9. juni 1897]
Sreda po podne

Išunjao sam se iz tvog stana
I dok hodam kišnim ulicama čini mi se
Da svaki prolaznik koga sretnem
U mom blistavom pogledu vidi
Moju presrećnu, spasenu dušu.

Pošto-poto hoću da usput
Sakrijem od sveta svoju radost;

Odnosim je žurno kući
I zatvaram u dubinu noći
Kao zlatni kovčeg.

A onda iznosim na svetlost dana
Komad po komad skrivenog blaga
I ne znam kud pre da gledam;
Jer je svaki kutak moje sobe
Pretrpan zlatom.

To je bezgranično bogatstvo
Kakvo noć nikada nije videla
Niti rosa okupala;
Više ga ima nego što je ikada
ijedna mlada dobila ljubavi.

To su bogate dijademe
Sa zvezdama mesto dragog kamenja.
Niko to ne zna. Ja sam, o draga moja,
Kao kralj među tim bogatstvom
I znam ko je moja kraljica.

A sunce, posle još jedne burne oluje, ulazi u takvom izobilju da bi čovek stvarno poverovao da je sreća od pravoga zlata u svakom kutku sobe. Bogat sam i slobodan i u mislima ponovo proživljavam, punim plućima, svaki tren ovog popodneva. Danas mi se uopšte više ne izlazi. Hoću da sanjam lagane snove i, kao za doček, ukrasim sobu njihovim odsjajem kao trakama. Hoću da odnesem u noć blagoslov tvojih ruku na mojim rukama i mojoj kosi. Neću ni sa kim da pričam da ne bih nepotrebno rasipao eho tvojih reči, koji poput emajla drhti na mojim rečima čineći ih nežnijim; i kad sunce zađe, neću da vidim nijednu lampu, kako bih vatrom u tvojim očima upalio hiljadu tajnih lomača... Hoću da se uzdignem u tebi kao detinja

molitva u zvonkom radovanju jutra, kao raketa među usamljenim zvezdama. Odbijam snove u kojima te nema i želje koje niti možeš niti hoćeš da ispuniš. Neću ništa da učinim čime te ne bih veličao i neću da uzgajam cvet kojim se nećeš zakititi; neću da pozdravljam ptice koje ne znaju put do tvoga prozora, niti ću da pijem s izvora koji nisu okusili tvoj odraz. Neću da posetim zemlje koje nisi pohodila u svojim snovima kao mađioničar pristigao izdaleka, niti ću da živim u kolibama koje nisu štatile tvoj san. Neću ništa da znam o vremenu pre nego što si kročila u moj život, ni o ljudima koji u njemu ostaju. Zato što sam previše srećan da bih bio nezahvalan, u prolazu ću, ako to zaslužuju, ostaviti na njihovom grobu poneku izbledelu uspomenu.

Oproštajno pismo
LU ANDREAS-SALOME RILKEU u Berlinu
[Šmargendorf, utorak 26. februar 1901]

Poslednji apel.

Sada kada je oko mene samo sunce i mir i kada je plod života sazreo i ispunio se slašću, još draga nam uspomena na onaj dan u Valtershauzenu, gde sam ti prišla kao majka, nalaže mi i poslednju dužnost. Dopusti mi dakle da ti kao majka kažem na šta me je Zemek pre mnogo godina obavezao jednim našim dugim razgovorom. Ukoliko sam kreneš u nepoznato, odgovoran si samo za sebe; ali pošto je ovde u pitanju obećanje, moraš da znaš *zašto* sam ti neumorno ponavljala koji je jedini put ozdravljenja: Zemek se pribojavao da te ne zadesi Garšinova sudbina. Ono što smo ti i ja zvali onim „Drugim” u tebi - ta ličnost čas preushićena čas depresivna, koja iz stanja preterane malodušnosti prelazi u preteranu poletnost - bio je pratilac koga se Zemek i pribojavao, zato što ga je previše dobro poznavao i što psihička neuravnoteženost tog „Drugog” može da preraste u bolesti kičmene moždine ili u ludilo. *A to nije neizbežno! U Monaškim spevovima*, u dosta ranijih perioda,

prošle zime, ove zime, bio si potpuno zdrav! Kako ne bih bila uznemirena i gruba, kada vidim da opet postaješ neuravnotežen, da opet pokazuješ stare simptome? Ponovo ta paralisnost volje, uz povremene nervne napade koji su razdirali tvoj organizam, slepo se povinujući običnim sugestijama umesto da urone u punoću prošlosti kako bi se u nju utopili, bili preispitani kako treba i prestrukturisani. Ponovo to smenjivanje izrazite neodlučnosti i povišenog tona uz grube reči pod dejstvom delirijuma, a ne istine! Dotle je došlo da sam se i sama osetila izmenjenom, izobličenom od patnje, premorenom. Hodala sam pored tebe kao automat, nesposobna da ti pružim pravu nežnost jer nisam više imala živaca za to. Na kraju sam te sve češće terala od sebe - a to što sam ti dozvoljavala da mi se ponovo približiš bilo je zbog onoga što je Zemek rekao. Osećala sam da ćeš, ako izdržiš, *biti izlečen!*

Ali bilo je tu još nešto - kao neka vrsta tragičnog osećanja krivice prema tebi: činjenica da sam se od Valtershauzena, uprkos našoj razlici u godinama, trudila da se stalno sve više razvijam, sve dok nisam postigla rezultat koji sam ti na rastanku tako radosno saopštila - da, ma koliko ti se čudnim činile te reči: sve dok nisam ponovo postala mlada! Naime, tek sad se osećam mladom, tek sad mogu da budem ono što su drugi u osamnaest godina: u potpunosti ono što jesam. Zato je tvoja silueta - još tako nežno i tako do detalja stvarna u Valtershauzenu - počela polako da se gubi iz mog vidokruga kao neki detalj u širini pejzaža - poput nepreglednih pejzaža oko Volge gde je mala, vidljiva izba prestala da ti pripada. Sledila sam, a da nisam ni znala, veliki plan života koji mi se nasmešio pripremivši za mene poklon što prevazilazi sva očekivanja i sve granice razumljivosti. Primam ga s puno smernosti i, pronicljiva poput neke vidovite žene, upućujem ti ovaj apel: tim istim putem idi u susret tvom Bogu tmine! On će moći da učini za tebe ono što ja više ne mogu i što već odavno svim svojim bićem nisam mogla: da ti dam blagoslov sunca i zrelosti. Iako sam veoma daleko od tebe, ovim pismom želim da te podstaknem da pronadeš sebe, ne mogu ništa više od toga da učinim da te poštedim „najtežeg časa” o kome je pričao Zemek. Eto, zato sam bila tako uzbuđena dok sam na jednom od tvojih listova papira pisala, u trenutku rastanka, svoje poslednje

reči, *ne mogavši da ih izgovorim: sve ovo sam još tada htela da ti kažem.*

RILKEOVO PISMO LU ANDREAS-SALOME
u Šmargendorfu [?]

[verovatno odmah nakon 26. februara 1901]

I

Ostao sam u mraku kao da sam oslepeo
Jer te moje oči više ne pronalaze.
Nejasna užurbanost dana
Za mene je sad samo zavesa koja te skriva.
Gledam u nju nadajući se da će se dići
Jer je iza nje ostao moj život,
Srž i sušta zakonitost moga života
A ipak i moja smrt.

(Odlomci iz *Prepiske R. M. Rilkea
i Lu Andreas-Salome*, Galimar, 1998.
Tekst priredio Ernst Pfajfer.
S nemačkog na francuski
preveo Filip Žakote.)

S Ničeom

Nakon što je izgubio Lu i dok je još verovao da može ponovo da je pridobije, nije prestajao da joj piše pisma za koja sastavlja po nekoliko koncepata. Lu mu odgovara neodređeno, što ga ljuti.

Odlomci pisama iz 1882:

NIČEOVO PISMO LU ANDREAS-SALOME

„Ne pišite mi onakva pisma, preklinjem Vas. Setite se da bih veoma voleo da se stalno uzdižete u mojim očima da ne bih morao da Vas prezirem.”

I drugom prilikom: „Jedino što Vam danas zameram jeste što niste bili iskreni sa mnom kada je trebalo... Šta biste mi odgovorili da sam Vas upitao: 'Da li ste verni? Da li ste nesposobni za izdaju?'”

„Pazite se, to što sada za Vama žalim strašna je optužnica protiv Vas... ko može da se druži s Vama ako dopuštate da se ispolje sve žalosne crte Vašeg karaktera?... Ne samo da ste grešni prema meni, nego i prema svima onima koji me vole. Taj mač vam stoji iznad glave. Nisam stvorio ni svet ni Lu. Da sam Vas ja stvorio, dao bih Vam bolje zdravlje i, pre svega, nešto neuporedivo važnije od zdravlja... možda malo više naklonosti prema meni (iako Vas to najmanje zanima)... Zapamtite ovo: ta Vaša zlobna sebičnost, koja zatire svaku ljubav, to odsustvo emocija prema bilo čemu, za mene su najodvratnije ljudske crte, gore od svih zala... Zbogom, draga moja Lu, nećemo se više videti. Pazite da se ovo ne ponovi i priuštite drugima, pogotovu mom prijatelju Reu, ono što meni niste mogli da date... Zbogom, nisam još završio Vaše pismo, ali mislim da sam pročitao i više nego dovoljno.”

Ničeovi neuspeli pokušaji da povredi Lu, koja nije ni videla najveći deo tih pisama jer ih je Re krio od nje, doveli su do toga da se njegovo ljubavno razočaranje okrenulo protiv njega samog.

„Moji dragi Lu i Re, ne uzbuđujte se previše zbog ovih napada paranoje ili povređene sujete. Čak i ako se slučajno desi da, u trenutku slabosti, okončam sebi život, nema razloga da zbog toga budete tužni. Šta vas se tiču moji hirovi... Nije vas čak bilo briga ni za moje viđenje stvari. Hoću da smatrate da sam, sve u svemu, samo neki polulud čovek koga muče migrene i koji je potpuno skrenuo od duge usamljenosti. Do ovakvog viđenja, koje mi se čini razumnim, došao sam nakon što sam iz očajja uzeo ogromnu dozu opijuma. Ali umesto da izgubim razum, čini mi se da mi ga je droga vratila. Osim toga, nedeljama sam bio ozbiljno bolestan, i ako vam kažem da mi je dvadeset dana vreme bilo kao na Orti, sve sam vam rekao... Molim Vas, prijatelju moj, zamolite Lu da mi sve oprost. Možda će mi dati priliku da i ja njoj oprostim, jer joj dosad nisam oprostio. Mnogo je teže oprostiti prijateljima nego neprijateljima.”

Nešto kasnije Niče je našao da Lu Andreas-Salome živi nevenčano u Berlinu s Polom Reom, što je pravi skandal.

Uvređeni Niče piše tada svojim prijateljima Overbekovim.

NIČEOVO PISMO PORODICI OVERBEK,
decembar 1882:

„Bilo koji drugi čovek s gađenjem bi se okanio jedne takve devojke. Istini za volju, i ja sam osećao to gađenje, ali sam nebrojeno puta uspeo da ga potisnem. Prolio sam mnogo suza u Tautenburgu, ali ne zbog sebe, već zbog Lu. Bilo mi je žao što je jedno tako izuzetno nadareno biće palo na tako niske grane. To sažaljenje me je skupo koštalo. Izgubio sam i ono malo što mi je preostajalo, svoj ugled i

poverenje meni dragih osoba. Možda ću čak izgubiti i svog prijatelja Rea. Izgubio sam uz to i čitavu godinu zbog te nepodnošljive patnje koja me i dan-danas izjeda. U Nemačkoj nisam našao nikoga ko bi mogao da mi pomogne, a sad sam, eto, iz Nemačke i oteran. I što mi je najteže, čitava moja filozofija dovedena je u pitanje. Što se mene tiče, nemam čega da se stidim u čitavoj toj priči. Prema Lu sam osećao najluđu i najčistiju ljubav, u kojoj nije bilo ničega erotskog. U najboljem slučaju mogao je da mi pozavidi neki bog. Što je najčudnije, kada sam se vratio među ljude i ponovo se okrenuo životu, poverovao sam da mi je poslat anđeo koji će mi olakšati teret što je postao pretežak u bolu i samoći i da će, pre svega, biti anđeo hrabrosti i nade za sve što me je čekalo. Ali to nije bio anđeo. A što se svega drugog tiče, neću da imam više ništa s njom. Bez razloga sam izgubio svoju ljubav i svoje srce. Mada, ako ćemo pravo, dovoljno sam bogat da to sebi dopustim.”

U tom trenutku je Ničeova kriza dostigla vrhunac. Tačno godinu dana nakon onog čuvenog Sanctus Januarius, koji slavi u svojoj Veseloj nauci, a koji je pobudio tolika očekivanja, bukvalno je bio na izmaku snaga. Znao je da mu jedino krajnji napor njegove stvaralačke volje može doneti spas. Lu ga je svojom izdajom bacila u „pravi ponor beznađa”. Ako ne uspe to da prevaziđe, gotov je.

Prvi deo Tako je govorio Zaratustra, napisan početkom februara 1883, u nekoliko dana danonoćnog rada, svedoči o Ničeovom usponu „pravo gore iz tog ponora do svoje sopstvene veličine”. Zaratustra, „knjiga za svakoga i ni za koga”, poziv je na svođenje računa koji Niče upućuje svetu što ga je tako surovo razočarao.

NIČEOVO PISMO ŽORŽU REU,
Polovom bratu:

„On mene smatra lošim čovekom i sebičnim jadnikom, a on uvek navodi vodu na svoju vodenicu. Zamera mi da sam, sve pričajući o nekom idealu, imao najgore namere prema Lu Salome. Drži mi čitav

govor o njoj, kako je predobra za ovaj svet, kako izgara za saznanjem od najranijeg detinjstva, kako je apsolutno nekoristoljubiva osoba, kako je u ime istine žrtvovala svu svoju sreću i životnu radost. Elem, gospodine Re, jednom, samo jednom se takvo ljudsko biće rodilo za sve ove vekove, ko ne bi otišao na kraj sveta da ga upozna. Upoznao sam tu devojkicu i uporno sam se trudio da sačuvam poslednje ostatke te slike o njoj. Neizvodljivo! Njena sopstvena majka me je upozorila na to. Bio sam jednostavno razočaran. Nebitno koliko sam puta napomenuo vašem bratu da ozbiljno sumnjam u vrline ove devojkice, ali možete li da verujete da nikada nije ni pokušao da nađe opravdanje njenim postupcima? Samo mi je ponavljao: 'Potpuno ste u pravu što se tiče Lu. Ali to nipošto ne može da promeni moja osećanja prema njoj.' U jednom pismu ju je nazvao svojom 'sudbinom'. *Kakav ukus!* To mršavo, prljivo, odvratno majmunče s veštačkim grudima... pa zar to da bude sudbina!"

Pošto se, napisavši svoje delo, oslobodio napetosti, Niče 1884. godine piše svojoj majci:

„Možeš da pričaš šta hoćeš protiv te devojkice - i naravno ne samo ono što priča moja sestra - ja nikada nisam sreo darovitiju i razboritiju osobu. Iako nikada ni o čemu nismo imali isto mišljenje, isto kao što nisam mogao da se složim ni s Reom, bili smo srećni što smo za svakih pola sata provedenih zajedno mogli da naučimo toliko svega i svačega. Nije ni čudo što sam svoje najveće delo stvorio za ovih poslednjih dvanaest meseci.”

Prema knjizi *Moja sestra, moja supruga*,
H. F. Peters, Galimar, 1998.
(s nemačkog na francuski preveo Leo Lak).

S Frojdom

Prepiska između Lu i Frojda je obimna. Proteže se od 1912. do 1936, od „Draga gospođo” do „Najdraža moja Lu”.

Ovim pismima pokušaćemo da bar donekle dočaramo ton njihove prepiske:

*Beč, IX, Bergase 19
18. nov. 1915.*

Draga gospođo,

Vaš rukopis⁸ je stigao i trenutno se nalazi u redakciji, koja Vam na njemu zahvaljuje. Po mom mišljenju, to je najbolje od svega što ste mi do sada dali. Vaše neverovatno istančano opažanje i izuzetno uspeli način sintetisanja onoga što je u fazi ispitivanja moralo da bude razdvojeno, u njemu izvanredno dolaze do izražaja. Hvala Vam i što niste zaboravili na naše probleme u ovim krvoločnim vremenima.

Vesti s fronta su dobre. Mom sinu je dozvoljeno da napravi projekat za spomenik poginulima iz svog puka: to će verovatno biti njegovo prvo arhitektonsko delo.

Vaš verni Frojd

Čorbato, 13. 7. 1917.

Draga gospođo,

Razočaraću Vas. Neću reći ni „da” ni „ne”, niti ću staviti znak pitanja; učiniću ono što sam uvek činio s vašim komentarima: uživaću u njima i pustiću da deluju na mene. Očigledno je da ste

svaki put brži od mene i da uvek dovršite moje misli, koje, sa svojim darom za naslućivanje, nastojite da upotpunite i uskladite kako biste od njih napravili građevinu. Imam utisak da je to slučaj posebno otkako koristim koncept narcističkog libida. Da nije njega, mislim da biste i Vi prešli onima koji stvaraju sisteme, Jungu ili možda pre Adleru. Ali s pojmom libida Ega shvatili ste moj način rada: korak po korak, bez obaveze da se dođe do nekog zaključka, uvek pod pritiskom nekog iskrsllog problema, i s grozničavom brigom da se poštuju nivoi svesti. Izgleda da sam na taj način pridobio Vaše poverenje.

Ako budem u mogućnosti da još više razvijem tu teoriju, možda ćete sa zadovoljstvom prepoznati brojne inovacije koje ste još odavno predvideli ili čak najavili. Međutim, iako imam dosta godina, ne žuri mi se. [...]

Da li sam Vam već pisao da sam predložen za Nobelovu nagradu? Mislim da nikada neću prisustvovati tom događaju, čak i ako se ne bude kasnilo s dodelom.

Vaš Frojd

Lavaron, Hotel Jezero

5. 8. 1923.

Najdraža moja Lu,

Zgrozio sam se kada sam - iz pouzdanih izvora - saznao da psihoanalizi posvećujete skoro deset sati dnevno. Za mene je to, naravno, jedan loše prikriven pokušaj samoubistva, što me mnogo iznenađuje s obzirom na to da je, koliko mi je poznato, kod Vas veoma slabo razvijen neurotični osećaj krivice; preklinjem Vas da prekinete s time, bolje povećajte cenu konsultacija za četvrtinu ili za polovinu, zavisno od pada marke. Izgleda da su sve one vile okupljene na rođenju oko Vašeg kreveca zaboravile da vam podare dar za računicu. Molim Vas, nemojte olako da pređete preko ovog upozorenja!

Smišljam način kako bih mogao da Vam dostavim sledeću pošiljnicu a da je ne ugrozi devalvacija marke i da je ipak nekako zaštitim od krađe. S druge strane, bio bih Vam veoma zahvalan kada biste mi napisali neku reč o sebi.

Vaš Frojd

Beč, IX, Bergase 19
13. 5. 1924.

Najdraža moja Lu,

Ovoga puta sam se, više nego ikad, divio Vašoj taktičnosti. Ja sam čovek koji - umesto da radi kako dolikuje do poodmakle starosti (poput onog čoveka koji živi blizu Vas) i da onda iznenada mirno umre - u srednjim godinama počne da boluje od jedne užasne bolesti, mora da se leči i da bude operisan, proćerda ono malo novca što je zaradio teškom mukom, oseća nezadovoljstvo i drugima ga prenosi i, povrh svega, vuče se još ko zna koliko kao invalid - u *Edginu*⁹ nadam se da poznajete tu brilijantnu fantaziju Samjuela Batlera, jedna takva individua nesumnjivo bi bila kažnjena i zatvorena - a Vi i pored svega toga nalazite načina da me hvalite što sam tako dobro podneo sve patnje. A čak ni to nije sasvim tačno, činjenica je da sam dobro podneo odvratnu realnost, ali teško prihvatam mogućnosti, teško se mirim s tim postojanjem koje može svakog časa da se završi. [...]

Šest sati analize je maksimum moje radne sposobnosti; sve ostalo je isključeno, posebno posete (naravno, ne mogu da otkažem Romenu Rolanu koji se najavio za sutra). [...]

Pisaću Vam rado od sveg srca, pošto smo obostrano sprečeni da se vidimo. Kad čovek bolje razmisli, moramo da se odrekemo toliko čega, a s druge strane nas obasipaju počastima (kao što je proglašenje počasnim građaninom grada Beča), mada nismo mrdnuli ni malim prstom da tražimo tako nešto.

S izuzetnom nežnošću mislim na Vas!

Na ceduljici sam u znak zahvalnosti napisao nekoliko reči Vašem mužu.

Vaš Frojd

[Getingen]
14. VII 1929.

Dragi profesore,

Već neko vreme želim da Vam napišem pismo, jer sam u mislima stalno obuzeta slikom koju je Tomas Man dao o vama u naslovnom članku naše nove revije. Sigurno ste ga i Vi pročitali? Iako je pomalo preopširan i pun perifraza, nije loš, ali mi smeta izvesno preokretanje činjenica, barem kako sam ih ja oduvek videla; slika koju on ima o Vama je da ste mislilac, potajno i po prirodi, sklon misticizmu i svemu što je nejasno i duboko, kod koga on pre svega ceni što se ipak odlučno i otvoreno suprotstavio svemu nazadnom i što se potpuno posvetio progresu. On ne zna, kako ste i Vi sami pričali, da ne samo da ste u početku imali znatno drugačije planove od bavljenja istraživanjem „mračnih delova duše”, nego i da je stalno bavljenje tim stvarima često za Vas bilo fatalno i da ništa iskrenije niste mrzeli od stalno prisutne opasnosti da predmet vaših istraživanja eventualno privuče one koje zanima misticizam. [...]

Još jednom do viđenja. Bilo gde, bilo kada

Vaša Lu

Šnevinkl
28. 7. 1929.

Najdraža moja Lu,

S Vašom uobičajenom pronicljivošću pogodili ste zašto se nisam javljao toliko dugo. Ana Vam je već rekla da sam radio na nečemu i danas sam napisao poslednju rečenicu kojom planiram da završim taj rad. [...]

Članak Tomasa Mana je veoma laskav. Imao sam utisak da je u trenutku kada mu je ponuđeno da napiše članak o meni imao svoj tek spremljen esej o romantizmu, pa je onda na početak i na kraj tog svog polučlanka „nalepio” malo psihoanalize; kao što stolari koji prave stilski nameštaj imaju običaj da kažu: osnova je od drugog drveta. Nije ni bitno, kad Man nešto kaže, to stoji.

Beč, IX, Bergase 19
6. 1. 1935.

Moja draga Lu,

[...] Danas mogu da dopunim ono što već znate o mom poslednjem eseju. Potekao je iz želje da saznam šta je, u principu, bilo presudno za stvaranje jevrejskog karaktera i došao sam do zaključka da je Jevrejin delo čoveka, Mojsija. Ko je bio taj Mojsije i šta je on učinio? Na to pitanje odgovorio sam nekom vrstom istorijskog romana. Mojsije nije bio Jevrejin, već ugledni Egipćanin, visoki činovnik, sveštenik, možda princ kraljevske dinastije, vatreni pobornik monoteističke vere koju je faraon Amenhotep IV, 1350. godine pre nove ere, proglasio zvaničnom religijom. Kada se faraonovom smrću ta nova religija srušila i osamnaesta dinastija ugasila, preterano ambiciozni Mojsije izgubio je svaku nadu i odlučio da napusti svoj rodni kraj i nađe novi narod koji će obrazovati u duhu veličanstvene religije svoga gospodara; pristao je čak i na to da se nastani u nekom semitskom plemenu koje je došlo na te prostore u isto vreme kad i Hiksi, postao je njihov vođa, pomogao im da se oslobode ropstva, podario im religiju, verovanje u spritualizovanog Atona, i uveo, kao znak vernosti i način raspoznavanja, obrezivanje koje su Egipćani praktikovali, a koje će se i kod njih ustaliti. Ono čime su se kasnije Jevreji hvalili, da je Bog Jahve uzeo baš njih za izabrani narod i izbavio ih iz Egipta, bilo je tačno - ali za Mojsija. Time što ih je izabrao i dao im novu religiju, stvorio je Jevrejina.

Taj Jevrejin je, kao nekada Egipćanin, podjednako teško prihvatao verovanja i zahteve Atonove religije. Jedan učeni hrišćanin, *Selin*,

tvrdio je, ne bez osnova, da je Mojsije ubijen nekoliko decenija kasnije u nekom narodnom ustanku i da je njegova religija odbačena. Skoro je sigurno da je to pleme po povratku iz Egipta bilo primorano da se ujedini s drugim, sličnim plemenima koja su živela u Midiji (između Palestine i zapadne obale Arabijskog poluostrva) i koja su tu prihvatila obožavanje jednoga boga tipa Vulkana koji boravi na Sinajskoj gori. Taj primitivni bog Jahve postao je nacionalni bog jevrejskog naroda. Ali Mojsijeva religija nije bila potpuno ugašena, ostalo je nejasno sećanje na nju i njenog stvaraoca; tokom vekova, slika Mojsijevog boga stopila se s Jahveom, i tom novom bogu pripisano je oslobađanje naroda iz Egipta, a Mojsije je poistovećen s Jahveovim sveštenicima u Midiji koji su doneli učenje o *tom bogu* u Izrael. U stvarnosti, Mojsije nikad nije čuo za Jahvea, Jevreji nikad nisu prešli Crveno more i nikad nisu išli na Sinajsku goru. Jahve je skupo platio svoje nametanje Mojsijevom bogu. Stariji bog je uvek bio prisutan u pozadini; za šest do osam vekova, Jahve je postao slika i prilika Mojsijevog boga. Na kraju je Mojsijeva religija ipak uspela da se nametne u obliku poluugašene tradicije. Ovo je tipičan proces stvaranja jedne religije koja nije ništa drugo do ponavljanje neke druge, još primitivnije. Religije duguju svoju opresivnu moć *vraćanju potisnutog*, to su reminiscencije nestalih arhaičnih, izuzetno efektnih procesa u istoriji čovečanstva. Već sam to rekao u *Totemu i tabuu*, a sada to sažimam u jednoj rečenici: ono što religiju čini jakom nije njena *stvarna*, nego upravo njena *istorijska* istinitost.

E pa, vidite, Lu, tu rečenicu koja me je potpuno oduševila nemoguće je danas izreći u Austriji a da vlada, većinom sastavljena od katolika, javno ne osudi psihoanalizu. A još nas jedino taj katolicizam brani od nacizma. Osim toga, istorijski osnovi priče o Mojsiju nisu dovoljno čvrsti da budu baza mojoj nepogrešivoj intuiciji. Stoga ćutim. Dovoljno mi je da sam verujem da je to rešenje problema koji me je progonio čitavog života.

Izvinite što Vas opterećujem time.

Vaš Frojd

[Getingen]
4. maj 1935.

Dragi profesore Frojde,¹⁰

[...] Naravno, nikako ne prestajem da razmišljam o onom pismu. Mislim, između ostalog, da je čitava ta priča o Mojsiju nesvakidašnja jer je jedan jedinstveni, vladalački duh sve odredio, i da je, uprkos svim ukrštanjima s drugim rasama, uspeo donekle da je nametne. [...]

Što ne mogu deset minuta da provedem s Vama, da vidim „očinsku sliku” koja me vodi kroz život?

Vaša Lu

[Beč]
XIX, Štrasergase 47
16. 5. 1935.

Draga Lu,

Kada čovek živi dovoljno dugo (kao ja, skoro sedamdeset devet godina), dobije jedno Vaše pismo, pa čak i sliku - ma kakva ona bila! Odbijam da Vam pošaljem svoju. Koji stepen dobrote i humora treba čovek da postigne da bi mogao da podnese ovu užasnu starost?

[...]

Ne očekujte ništa inteligentno s moje strane. Ne znam da li sam još sposoban da bilo šta radim - mislim da nisam - ali mi, u svakom slučaju, ne bi ni uspelo, jer sam potpuno zaokupljen svojim zdravljem. S njim je očigledno kao sa sibirskim knjigama: što ga manje ima, to je ostatak dragoceniji. Naravno, sve sam češće primoran da se oslanjam na Anu, baš kao što je rekao Mefistofeles:

*Na kraju ipak zavisimo
Od bića koja smo stvorili*¹¹

U svakom slučaju, s naše strane je bilo veoma mudro što smo ih stvorili.

Rado bih vam lično rekao koliko mi je stalo da znam kako vas služi zdravlje.

Vaš stari Frojd

(Odlomci iz *Prepiske sa Sigmundom Frojdom i jednogodišnjeg „Dnevnika (1912-1913)”*, Galimar, 1992.

S nemačkog na francuski prevela Lili Žimel).

BIBLIOGRAFIJA

Da bih napisala ovaj esej, obilno sam koristila brojna dela koja je sama Lu napisala. Ponovo sam čitala Ničea (ne sve), Rilkea (mnogo) i Frojda (još više). Takođe sam se služila i izuzetno dokumentovanim delima „lusalomista“, koji je opisuju uvek na isti način, bez ikakve rezerve. I pošto nisam sebi postavila za cilj da napišem istorijsko delo, nisam se ni zamarala da u svakom redu navodim reference.

Dakle, dela koja sam konsultovala:

Stefan Mišo, *Lu Andreas-Salome, saveznik života*, Sej, 2000. Veoma iscrpno delo. Autor u bibliografiji navodi 490 pisanih izvora, najčešće na nemačkom, što svedoči o dokumentovanosti ovog dela.

H. F. Peters, *Moja sestra, moja supruga*, Galimar, 1998. Autor je profesor nemačke književnosti.

Endžela Livingston, *Lu Andreas-Salome - život i delo*, prevedeno s engleskog na francuski, PUF, 1990.

Prepiska R. M. Rilkea i Lu Andreas-Salome, Galimar, 1998.

Lu Andreas-Salome, *Prepiska sa Sigmundom Frojdom i jednogodišnji „Dnevnik“*, Galimar, 1992.

Lu Andreas-Salome, *Fridrih Niče u svojim delima*, Grase, 1992.

Lu Andreas-Salome, *Rajner Marija Rilke*, Maran Sel, 1989.

Lu Andreas-Salome, *Nastanak Boga*, Maran Sel, 1991.

Lu Andreas-Salome, *Moj život*, PUF, 1977.

Lu Andreas-Salome, *Ljubav prema narcisoidnosti*, Galimar, 1980.

Lu Andreas-Salome, *Otvoreno pismo Frojdu*, Lije komun, 1983.

Lu Andreas-Salome, *Šta je eros*, Mini, 1984 (za srpsko izdanje Prosveta, 1986)

Piter Gej, *Frojdiv život*, Ašet, 1991.

Ernest Džons, *Život i delo Sigmunda Frojda*, Ašet, 1989.

Romaneskno delo Lu Andreas-Salome nije prevedeno na francuski. Izuzetak čine dva dela: *Fenička* i *Rodinka*. Takođe nije prevedena ni obilna produkcija najrazličitijih kritika i eseja koje je objavljivala po novinama i revijama. Poznavaoći nemačkog jezika naći će njihov spisak u bibliografiji Stefana Mišoa.

1 Salome je jevrejska princeza iz Jevanđelja koja je u zamenu za svoju igru tražila od svoga strica i očuha, Iroda Antipasa, glavu Jovana Krstitelja. (Prim. prev.)

2 Ruski: mamice.

3 Sveto brdo. (Prim. prev.)

4 *Vossische Zeitung, Neue Rundschau* .

5 *Anal und Sexual* .

6 *Imago, L'Echo littéraire*.

7 *Lebensrückblick*.

8 Reč je o rukopisu *O analnom i seksualnom*.

9 U originalu *Erehwon* od „nowhere” - nigde. (Prim. prev.)

10 Pismo pisano olovkom.

11 *Am Ende hängen wir doch ab von Kreaturen; die wir machten*.

Table of Contents

I

II

III

IV

V

VI

VII

VIII

IX

X

Kada su se dopisivali...

BIBLIOGRAFIJA